

Arbetsmarknaden för personer med aktivitets-ersättning

Utgivare: Försäkringskassan
Avdelningen för ledningsstöd och analys

Upplysningar: Björn Axelsson
010-113 47 93
bjorn.axelsson@forsakringskassan.se

Webbplats: www.forsakringskassan.se

Förord

Den som är mellan 19 och 30 år och har en nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom kan få aktivitetsersättning. Ett av syftena med ersättningen är att underlätta för dessa personer att leva ett aktivt liv och ta vara på möjligheterna till individuell utveckling. Genom aktivitetsersättning får många unga en chans att bli självförsörjande och etablera sig i samhället.

I rapporten undersöker vi hur många av dem som har haft aktivitetsersättning som på lång sikt kommer ut på arbetsmarknaden. Vi resonerar också om tänkbara förslag som kan bidra till att fler kan lyckas etablera sig på arbetsmarknaden.

Arbetet har genomförts av Björn Axelsson (projektledare), Anna Falkenberg och Jonatan Nikander med stöd av andra medarbetare på Försäkringskassan. Susanna Wanander har varit ansvarig chef och projektägare.

Ett stort tack riktas till vår externa kvalitetsgranskare Ruth Mannelqvist vid Umeå Universitet som bidragit med värdefullt stöd och kommentarer till rapporten, till vår interna kvalitetsgranskare Trude Warner och till Anna Nyman för redaktionellt stöd. Båda de sistnämnda är analytiker på Försäkringskassan. Vi tackar även Almega, Arbetsförmedlingen, Riksförbundet Attention, Autism Sverige, Riksförbundet FUB, Funktionsrätt Sverige, Svenskt Näringsliv och Visita som bidragit med viktiga inspel till rapporten.

Hägersten, december 2024

Nils Öberg
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	6
Ca 30 procent har arbetsinkomster tio år efter att de lämnat aktivitetsersättningen	6
Det är troligt att fler skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden	7
Möjliga förändringar för att få fler att etablera sig på arbetsmarknaden	7
Inledning	9
Funktionshinderspolitiken ska bidra till jämlikhet och full delaktighet	9
Rapportens syfte och frågeställningar	10
Hur rapporten tagits fram	10
Urval och avgränsningar	11
Läsanvisning: Så här är rapporten disponerad	12
Aktivitetsersättning – en förmån med flera mål	13
Treårig ersättning som går att söka på nytt	13
Personer med aktivitetsersättning är en heterogen grupp	14
Bakgrund till att aktivitetsersättningen infördes.....	15
Förändringar under de 20 år ersättningen funnits	16
Antalet personer med aktivitetsersättning skiftar över tid	18
Tidigare studier om arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning	20
Allt fler arbeten ställer höga krav på kvalifikationer och förmågor	20
Det finns brister på arbetsmarknaden	24
Personer med funktionsnedsättning vill arbeta	28
Arbetsgivare har ofta låga förväntningar, men positiva erfarenheter.....	30
Etablering på arbetsmarknaden för personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012	33
Situationen på arbetsmarknaden beskrivs utifrån huvudsaklig inkomstkälla och inkomstnivå	34
Mer än en femtedel arbetar året efter de lämnat ersättningen	37
Andelen som arbetar skiljer sig åt mellan personer med olika diagnoser	42
Andelen som etablerar sig på arbetsmarknaden ökar med tiden	44
Nära en femtedel var etablerade på arbetsmarknaden 10 år senare	46
Över tid arbetar allt fler utan särskilda subventioner	47
Lägre arbetsinkomster än övriga befolkningen	49
Diskussion	52
Aktivitetsersättningen är en startpunkt för många unga med funktionsnedsättning	52

Det finns flexibilitet inom ramen för regelverket	53
Hur många skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden?	53
Möjliga förändringar för att få fler att etablera sig på arbetsmarknaden	55
Ordlista	59
Referenser	61

Sammanfattning

I den här rapporten undersöker vi i vilken utsträckning personer som har haft aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga etablerar sig på arbetsmarknaden under en 10-årsperiod efter att de lämnat aktivitetsersättningen. Vi utgår ifrån två huvudsakliga frågor:

- Hur många av de personer som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 har lyckats etablera sig på arbetsmarknaden?
- Hur stor andel av dem som har haft aktivitetsersättning kan tänkas ha förutsättningar för att etablera sig på arbetsmarknaden?

Den första frågan besvarar vi genom att undersöka och analysera tillgänglig statistik. Den andra resonerar vi kring, och lägger fram några tänkbara områden att undersöka närmare.

Ca 30 procent har arbetsinkomster tio år efter att de lämnat aktivitetsersättningen

I rapporten beskrivs situationen på arbetsmarknaden genom två olika mått: vilken huvudsaklig inkomstkälla man har och om man räknas som etablerad på arbetsmarknaden.

Av dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 hade mer än en femtedel sin huvudsakliga inkomst från arbete ett år senare. Tio år senare var andelen ca 30 procent. Det är vanligare att personer som självmant lämnat aktivitetsersättningen innan de fyllt 30 år har sin huvudsakliga inkomst från arbete, än personer som fått avslag på ansökan om en förlängd ersättningsperiod eller som lämnar ersättningen i samband med att de fyller 30 år.

Bland dem som hade arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla undersöker vi om inkomstnivån är så pass hög att de kan anses vara etablerade på arbetsmarknaden.¹ Efter 10 år hade 20 procent så pass höga arbetsinkomster att de kunde anses vara etablerade på arbetsmarknaden. En del av dem hade subventionerade anställningar.

I gruppen som lyckas etablera sig på arbetsmarknaden minskar andelen med lönesubvention tydligt under uppföljningsperioden. Efter

¹ För att analysera etableringsgrad på arbetsmarknaden använder vi i rapporten Behrenz, Lars och Månsson, Jonas (2022), *Bakåtblick på vägen fram – en ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad*, rapport 2022:1.

10 år var 14 procent av de som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 etablerade på arbetsmarknaden utan särskilda subventioner.

Resultaten visar alltså att en förhållandevis stor grupp personer som haft aktivitetsersättning har kommit ut på arbetsmarknaden, vilket de förmodligen inte skulle ha gjort i lika stor utsträckning med det tidigare systemet med förtidspension. Samtidigt visar resultaten att arbetsinkomsterna bland personer som har haft aktivitetsersättningen är lägre jämfört med övriga befolkningen.

Det är troligt att fler skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden

Av dem som lämnade aktivitetsersättningen 2012 var det 20 procent som har så pass höga inkomster att de räknas som etablerade på arbetsmarknaden tio år senare. Samtidigt hade ca 10 procent sin huvudsakliga inkomst från arbete, men inkomstnivån var för låg för att de kunde anses som etablerade på arbetsmarknaden.

Därutöver saknar ytterligare ca 10 procent inkomster från arbete, trots att de inte har stadigvarande nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning, vilket skulle ge dem rätt till sjukersättning.

Vi har inte undersökt orsakerna till att dessa personer inte har etablerat sig på arbetsmarknaden, men troligtvis skulle en del av dem kunna göra det, om förutsättningarna var de rätta. Det innebär att det är troligt att fler än idag skulle ha möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden.

Samtidigt är det viktigt att tänka på att förutsättningarna för personer som lämnar aktivitetsersättningen att etablera sig på arbetsmarknaden kan variera över tid. Beroende på vilka individer som lämnar aktivitetsersättningen ett visst år och förhållanden på arbetsmarknaden kan förutsättningarna att etablera sig skilja sig åt över tid.

Möjliga förändringar för att få fler att etablera sig på arbetsmarknaden

I aktivitetsersättningen saknas omedelbara ekonomiska incitament för att delta i aktiviteter och utveckla sin arbetsförmåga. Tidigare undersökningar har identifierat att ersättningen har inläsningseffekter. För att påskynda rehabiliteringen för personer som kan komma att etablera sig på arbetsmarknaden kan en bonus för de personer som deltar i arbetsnära aktiviteter övervägas, utöver den ekonomiska trygghet som aktivitetsersättningen redan i dag utgör.

Vid sidan av förändringar inom ramen för aktivitetsersättningen kan det finnas skäl att överväga ytterligare utredningsinsatser för att

kartlägga vilka hinder som finns för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning att komma i arbete och på sikt etablera sig på arbetsmarknaden. Det kan till exempel handla om en ändrad arbetsgivarpolitik från myndigheternas sida och insatser inom ramen för offentlig upphandling.

Inledning

I samhället finns personer med funktionsnedsättning. Vissa av dem har nedsatt arbetsförmåga.

Aktivitetsersättning är en förmån inom socialförsäkringssystemet som syftar till att underlätta situationen för personer med nedsatt arbetsförmåga som är mellan 19 och 30 år. Ersättningen ska bidra till ekonomisk trygghet och stimulera till utvecklande aktiviteter, och administreras av Försäkringskassan.

Perioden med aktivitetsersättning kan vara startpunkten på en resa som leder till en tillvaro med hög livskvalitet och i bästa fall självförsörjning genom eget arbete.²

Olika aktörer har undersökt hur väl aktivitetsersättningen lever upp till de förväntningar som formulerades när den infördes.³ De tidigare undersökningarna har pekat på att endast en liten andel personer etablerar sig på arbetsmarknaden efter en period med aktivitetsersättning. I den här rapporten har vi undersökt frågan ur ett längre tidsperspektiv. Ett viktigt skäl är att insatser som gäller habilitering och rehabilitering av yngre funktionshindrade personer i regel måste ses i ett längre tidsperspektiv.⁴

Funktionshinderspolitiken ska bidra till jämlikhet och full delaktighet

Aktivitetsersättning är ett verktyg som bidrar till målet inom funktionshinderspolitiken. Målet för funktionshinderspolitiken är att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Utgångspunkten är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.⁵

² Jfr. SOU 1997:166, s. 201 och Ds 2000:40, s. 9.

³ Några exempel: de statliga utredningarna SOU 2008:102, *Brist på brådska* och SOU 2021:69, *En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet*, och från myndigheter Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning – en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2 och ISF (2017), *Aktivitetsersättning till trettio års ålder – vad händer sedan?*

⁴ Jfr. prop. 2000/01:96, *Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension*, s. 71.

⁵ Bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86.

I samband med att målet för funktionshinderspolitiken beslutades noterade regeringen att en alltför liten andel av personer med aktivitetsersättning kommer ut på arbetsmarknaden eller påbörjar en utbildning.⁶ För att göra det lättare för unga med aktivitetsersättning att närma sig arbetsmarknaden menade man att det behövs en djupare analys av vilka möjligheter och hinder som finns. Den här rapporten bidrar till att komplettera bilden om i vilken utsträckning personer med funktionsnedsättning etablerar sig på arbetsmarknaden.

Rapportens syfte och frågeställningar

Syftet med rapporten är att analysera i vilken utsträckning personer som har haft aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga etablerar sig på arbetsmarknaden. I rapporten beskriver vi utvecklingen på gruppnivå, trots att gruppen innehåller personer med vitt skilda förutsättningar.

I det avslutande diskussionskapitlet reflekterar vi över hur många av de som haft aktivitetsersättning som skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden och vad som kan göras för att fler ska komma i arbete. Vi lyfter även förslag som kan vara värda att undersöka närmare.

Hur rapporten tagits fram

Rapporten baseras på tidigare studier samt på registerdata. De registeruppgifter som rapporten grundar sig på är i huvudsak hämtade från Försäkringskassans register.⁷ I vissa fall skiljer sig uppgifterna som redovisas i rapporten från vad Försäkringskassan har publicerat i andra sammanhang.⁸ Skillnaderna mellan uppgifterna är dock i regel inte särskilt stora. I de fall uppgifter har hämtats från andra källor än Försäkringskassans register framgår källan i fotnot.

För att ge frågorna en allsidig belysning och få in fler perspektiv har vi sökt kontakt med företrädare för funktionsrättsorganisationer, arbetsgivarorganisationer och intresseorganisationer samt relevanta

⁶ Prop. 2016/17:188, *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*, s. 39. Även FN har under år 2024 observerat att arbetslösheten bland personer med funktionsnedsättning är hög i Sverige. FN (2024), *Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Sweden* CRPD/C/SWE/CO/2-3.

⁷ Rapporten bygger i huvudsak på bearbetningar av uppgifter från Försäkringskassans databas Midas (Mikrodata för analys av socialförsäkringen).

⁸ Orsaken är att uppgifterna i Försäkringskassans databas Midas uppdateras månadsvis. De korrigeras därmed i efterhand.

myndigheter för inhämta deras synpunkter på delar av rapporten.⁹ Kontakterna har bestått både av möten och att organisationerna fått möjlighet att lämna skriftliga synpunkter.

Urval och avgränsningar

Vi har följt den grupp som lämnade aktivitetsersättningen 2012 fram till 2022. Vi valde att följa dem som lämnade ersättningen år 2012 eftersom det gör det möjligt att följa personer under en längre tidsperiod, men samtidigt inte är längre tillbaka än att resultaten är relevanta även för dem som har aktivitetsersättning i dag. På några ställen jämför vi med uppgifter för personer som lämnat ersättningen andra år, bland annat för att ge en mer aktuell bild av utvecklingen.

Vi studerar dem som har hel aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga

Aktivitetsersättning kan beviljas på 100, 75, 50 eller 25 procents nivå beroende på hur nedsatt personens arbetsförmåga är.¹⁰ Vi undersöker enbart utfallet för de personer som har *hel* aktivitetsersättning, det vill säga 100 procent, i huvudsak för att materialet lättare ska gå att överblicka. En majoritet av dem som har aktivitetsersättning har också hel aktivitetsersättning (år 2023 gällde det drygt 92 procent).

En person kan beviljas aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga eller för att fullfölja sin skolgång. Eftersom vår undersökning handlar om etableringen på arbetsmarknaden har vi uteslutit dem som har haft aktivitetsersättning vid förlängd skolgång. En person som har haft aktivitetsersättning vid förlängd skolgång kan ändå ingå i studien, om hen senare har haft aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

Aktiviteterna inom ersättningen har utretts separat

Denna rapport fokuserar på etablering på arbetsmarknaden *efter* en period med aktivitetsersättning. Inom ramen för ett särskilt regeringsuppdrag har Försäkringskassan analyserat de aktiviteter som personer med aktivitetsersättning deltar i.¹¹

⁹ Organisationerna är Almega, Riksförbundet Attention, Autism Sverige, Riksförbundet FUB, Funktionsrätt Sverige, Svenskt Näringsliv, Sveriges Kommuner och Regioner, Visita. Av myndigheterna kan särskilt Arbetsförmedlingen och Socialstyrelsen nämnas.

¹⁰ 33 kap. 9 § socialförsäkringsbalken (2010:110), SFB.

¹¹ Försäkringskassan (2024) *Analys av aktiviteter under tid med aktivitetsersättning: Vilka aktiviteter leder närmare arbetslivet och förbättrar individens fysiska och psykiska prestationsförmåga?*

Läsanvisning: Så här är rapporten disponerad

I kapitlet *Aktivitetsersättning – en förmån med flera mål* beskriver vi förmånen, syftet med ersättningen samt utvecklingen av hur många som omfattas av ersättningen. Därefter ger kapitlet *Tidigare studier om arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning* en överblick över arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning utifrån tidigare rapporter och forskningsartiklar.

I kapitlet *Etablering på arbetsmarknaden för personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012* redovisar och kommenterar vi uppgifter om hur många som arbetar respektive återvänder till ersättningar inom socialförsäkringssystemet över tid. Vi redovisar också uppgifter om hur många av dem som tidigare haft aktivitetsersättning som på sikt etablerar sig på arbetsmarknaden.

I rapportens avslutande diskussionskapitel reflekterar vi över resultaten i ljuset av tidigare studier och andra inkomna uppgifter, och lyfter förslag som kan vara värda att titta närmare på.

Aktivitetsersättning – en förmån med flera mål

I kapitlet beskrivs aktivitetsersättningen – dess bakgrund, syfte och mål.

Ersättningen infördes 2003. Bakgrunden var att antalet unga personer som förtidspensionerades ökade kraftigt, vilket stod i konflikt med samhällets mål om att unga med funktionsnedsättning ska kunna leva ett aktivt liv och ta till vara möjligheterna till personlig utveckling. Antalet personer med aktivitetsersättning ökade från att ersättningen infördes fram till 2017, men har minskat sedan dess.

I gruppen som kan få aktivitetsersättning finns såväl personer med svåra hälsotillstånd, som kan förväntas stå långt från arbetsmarknaden, och personer som kan antas stå närmare arbetsmarknaden.

Treårig ersättning som går att söka på nytt

Aktivitetsersättning kan beviljas personer som är 19–30 år och som har en sjukdom eller funktionsnedsättning som gör att de inte kan arbeta heltid under minst ett år, eller som behöver mer tid för att fullfölja sin skolgång. Ersättningen är tidsbegränsad till tre år. Därefter kan man ansöka igen. En person kan därför ha aktivitetsersättning längre än tre år.¹²

Aktivitetsersättningen ska tillgodose behovet av ekonomisk och social trygghet.¹³ Den nivå på ersättning som garanteras alla förmånstagare ska tillförsäkra dem en rimlig levnadsstandard.¹⁴ De som inte har arbetat, eller som har haft låga inkomster, får garantiersättning. Beloppet räknas om vid varje årsskifte. År 2024 är det för 19-åringar 11 842 kronor före skatt per månad och för 29-åringar 12 036 kronor. För de som har arbetat baseras beloppet på den tidigare lönen. Dessa personer utgör ungefär 4 procent av dem som hade aktivitetsersättning 2023.¹⁵

¹² Reglerna för aktivitetsersättning återfinns i 33–36 kap. SFB.

¹³ Jfr SOU 1997:166, *Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet*, s. 99 f.

¹⁴ Prop. 2000/01:96, *Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension*, s. 69.

¹⁵ Uppgiften avser den sista januari 2023.

Försäkringskassan ska undersöka om personen kan delta i aktiviteter

När en person beviljas aktivitetsersättning ska Försäkringskassan undersöka om hen under ersättningsperioden kan delta i aktiviteter som kan antas ha en gynnsam inverkan på sjukdomstillståndet eller den fysiska eller psykiska prestationsförmågan. Aktiviteterna ska planeras i samråd med personen, och Försäkringskassan ska i möjligaste mån tillgodose individens önskemål.¹⁶

Alla lämnar aktivitetsersättningen

Alla som beviljas aktivitetsersättning lämnar förmånen, senast när de fyller 30 år. Personen kan också lämna ersättningen självmant, vanligtvis genom att inte ansöka om en ny ersättningsperiod, eller för att hen får avslag på sin ansökan om en förlängd ersättningsperiod.

Personer med aktivitetsersättning är en heterogen grupp

I aktivitetsersättningen förenas insatser för ökad livskvalitet för personer med svåra hälsotillstånd och som saknar arbetsförmåga, med insatser för personer som kan uppnå eller återfå arbetsförmåga. Bland dem som beviljas ersättningen finns alltså personer med vitt skilda förutsättningar att försörja sig själva, att få kontakt med arbetslivet och att ta tillvara sina utvecklingsmöjligheter i övrigt.

Många har behövt även andra stödinsatser

Personer som beviljas aktivitetsersättning omfattas ofta av andra stödinsatser från samhället, till exempel omvårdnadsbidrag, assistansersättning, särskilt högriskskydd, bilstöd, bostadstillägg eller särskilt tandvårdsbidrag.¹⁷ Av de 19–21-åringar som 2023 beviljades aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga hade tre fjärdedelar tidigare haft minst en annan ersättning riktad till personer med funktionsnedsättning, till exempel aktivitetsersättning för förlängd skolgång, vårdbidrag, omvårdnadsbidrag, merkostnadsersättning eller assistansersättning.

Psykiatriska diagnoser är vanlig orsak till den nedsatta arbetsförmågan

Majoriteten av de personer som får aktivitetsersättning har nedsatt arbetsförmåga på grund av en psykiatrisk diagnos – något över 80 procent den sista januari 2023. Andelen är ungefär lika hög för män

¹⁶ 33 kap. 21–22 §§ SFB.

¹⁷ SOU 2018:21 *Flexibel rehabilitering*, s. 41.

som för kvinnor. Andelen med psykiatriska diagnoser har ökat under 2000-talet.

Andra orsaker till nedsatt arbetsförmåga var medfödda missbildningar, deformiteter eller kromosomavvikelser (ca 6 procent), sjukdomar i nervsystemet (ca 5 procent) och skador, förgiftningar eller vissa andra följder av yttre orsaker (ca 2 procent). Sjukdomar i rörelseorganen har aldrig varit en vanlig grund till aktivitetsersättning; i januari 2023 utgjorde de mindre än 1 procent av personerna med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

Bakgrund till att aktivitetsersättningen infördes

Aktivitetsersättning och sjukersättning infördes inom socialförsäkringssystemet den 1 januari 2003. I huvudsak ersatte de nya förmånerna förtidspension och sjukbidrag som tidigare hade tillhört pensionssystemet. Villkoren för sjukersättning respektive aktivitetsersättning var vid införandet i allt väsentligt samma som hade gällt för förtidspension respektive sjukbidrag.¹⁸

Allt fler unga vuxna fick förtidspension under 1990-talet

Bakgrunden var att allt fler unga vuxna beviljades förtidspension under andra halvan av 1990-talet. Det totala antalet nybeviljade förtidspensioner fördubblades under åren 1995–2001 och personer i åldersgruppen 20–24 år stod för den största ökningen.¹⁹

Utvecklingen gick alltså mot att fler personer med sjukdom eller annan nedsättning av arbetsförmågan förtidspensionerades redan i unga år. Det stod i konflikt med samhällets mål om att unga med sjukdom eller funktionsnedsättning skulle kunna leva ett aktivt liv och ta till vara möjligheterna till individuell utveckling.²⁰

Samhället ska stödja varje persons utvecklingsmöjligheter

I en statlig utredning från slutet av 1990-talet framhölls att om samhället ska verka för att alla människor ska ha möjlighet att försörja sig själva genom eget arbete, bör personer inte på allmänna grunder vara hänvisade till en permanent försörjning genom

¹⁸ Hessmark, Lars-Göran m.fl., *Socialförsäkringsbalken* (15 maj 2024, JUNO), I kommentaren till 33 kap. 1 §. Hessmark m.fl. skriver vidare att i synnerhet sjukersättningssystemet har under senare år genomgått stora förändringar i fråga om kriterierna för att kunna komma i fråga för ersättning. Trots justeringarna i sjukersättningen kan äldre rättspraxis rörande förtidspension alltså vara vägledande vid bedömningen av vissa sjukersättningsfrågor.

¹⁹ Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2, s. 25.

²⁰ Prop. 2000/01:96, Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension, s. 71.

förtidspension.²¹ Det ansågs principiellt viktigt att göra klart, för såväl enskilda som samhället som helhet, att ingen ska bli pensionerad i unga år, innan omfattande insatser har gjorts för att så långt det är möjligt ta till vara personens kapacitet och utvecklingsmöjligheter.²²

Aktiviteterna ska anpassas till individen

Aktiviteterna som erbjuds ska anpassas till individens förutsättningar. Det är därför naturligt att perioden med aktivitetsersättning ser olika ut för olika personer. Det har ända sedan ersättningen infördes varit valfritt att delta i aktiviteter.²³ En del personer utvecklar förmågor och färdigheter genom att delta i föreningsliv eller hobbyverksamhet, medan andra deltar i mer arbetsnära aktiviteter.²⁴

Redan när systemet etablerades fanns alltså insikten om att de personer som beviljas aktivitetsersättning har mycket skiftande förutsättningar och därmed olika möjligheter att uppnå eller återfå sin arbetsförmåga. Genom att införa en sammanhållen ersättning som inrymmer personer med mycket olika förutsättningar undvek lagstiftaren de problem med gränsdragning som krävs med olika förmåner för olika ersättningsfall.²⁵

Förändringar under de 20 år ersättningen funnits

Det har nu gått över 20 år sedan aktivitetsersättningen infördes. De bärande delarna i ersättningen är desamma som när den infördes, men det har skett vissa justeringar i regelverk och praxis. Därutöver har samordningen mellan myndigheterna förändrats, och olika metoder för att underlätta för personer med aktivitetsersättning att komma ut på arbetsmarknaden har provats och utvärderats.²⁶

²¹ SOU 1997:166, *Ohälsförsäkringen – Trygghet och aktivitet*, s. 94.

²² Prop. 2000/01:96, *Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension*, s. 71.

²³ Jfr Ds 2000:40, *Aktivitetsersättning – Nytt försäkringsstöd för unga med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan*, s. 92. Jfr även SOU 2021:69, *En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet*, s. 574.

²⁴ Prop. 2000/01:96, *Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension*, s. 86 f.

²⁵ Jfr SOU 1997:166, *Ohälsförsäkringen – Trygghet och aktivitet*, s. 95. Sedan 2017 kan emellertid personer under 30 år beviljas sjukersättning i stället för aktivitetsersättning.

²⁶ Här kan särskilt nämnas den utvärdering av olika metoder som publicerades 2017: Försäkringskassan (2017), *Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning*, socialförsäkringsrapport 2017:5.

Hel sjukersättning möjlig för personer under 30 år sedan 2017

År 2017 kom en regeländring som innebär att hel sjukersättning kan beviljas personer 19–30 år vars arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt.²⁷ Tidigare hade dessa personer i stället haft aktivitetsersättning.

Syftet med ändringen var delvis att aktivitetsersättningen skulle renodlas till att bara omfatta personer som har potential att utveckla arbetsförmåga eller har en arbetsförmåga som bara delvis är nedsatt.²⁸ Lagstiftaren drog därmed den typ av gräns som undvikits vid införandet av ersättningen, mellan å ena sidan unga personer vars sjukdom eller funktionsnedsättning innebär stadigvarande nedsatt arbetsförmåga, vilket är ett villkor för att beviljas sjukersättning, och å andra sidan övriga unga personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning som inte kommer att kunna arbeta heltid under minst ett år, vilket är villkoret för aktivitetsersättning.

För enskilda som får aktivitetsersättning var avsikten att regeländringen skulle leda till att de kan förvänta sig insatser för att få stöd att utveckla arbetsförmågan.²⁹

Ändrad praxis för hänsyn till förutsättningarna på arbetsmarknaden

Ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen år 2019 påverkade praxis för både sjukersättning och aktivitetsersättning.³⁰ I avgörandet framhölls att bedömningen av den försäkrades arbetsförmåga i relation till förvärvsarbeten på arbetsmarknaden inte enbart kan utgå från den försäkrades förmågor, utan också behöver relateras till hur dessa kan omsättas i ett arbete som har ett ekonomiskt värde för en arbetsgivare. En effekt är att Försäkringskassan behöver ta större hänsyn till förutsättningarna på arbetsmarknaden vid sin bedömning, vilket kan påverka bedömningen i vissa fall.

Variationer i handläggningen över tid och mellan ärenden

År 2020 konstaterade Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) att andelen avslag inom aktivitetsersättningen har varierat över tid, trots att reglerna inte har ändrats.³¹ ISF bedömde att en orsak är regeringens styrning av Försäkringskassan.

²⁷ 33 kap. 16 § SFB.

²⁸ Jfr prop. 2016/17:1, utg.omr. 10, s. 52.

²⁹ Jfr prop. 2016/17:1, utg.omr. 10, s. 52 f.

³⁰ Högsta förvaltningsdomstolen, HFD 2019 ref. 48.

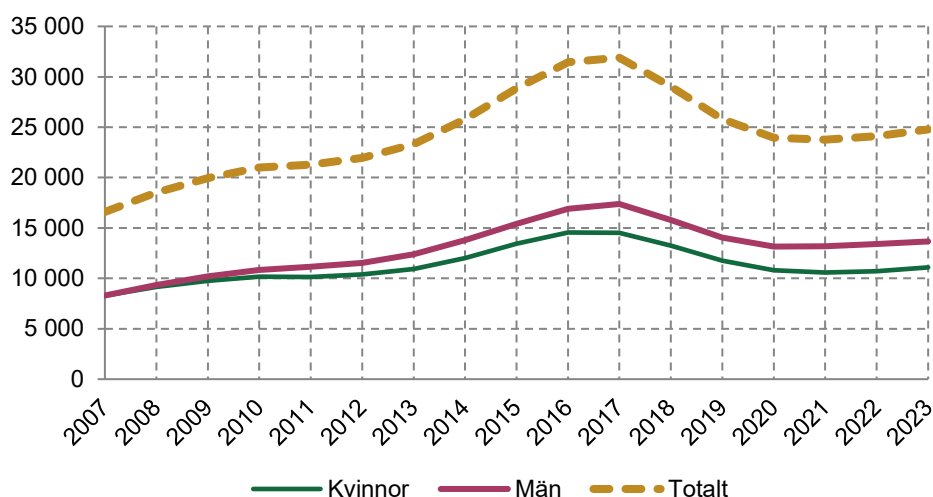
³¹ ISF (2020), *Variationen inom aktivitetsersättningen*, 2020:9.

En annan orsak är att Försäkringskassan under senare år starkare har betonat rättslig kvalitetsuppföljning och tillämpat en striktare bedömning utifrån regelverkets uppbyggnad. En effekt är att ärenden utreds mer än tidigare och att slutsatsen oftare blir att den sökande inte har rätt till aktivitetsersättning.³²

Antalet personer med aktivitetsersättning skiftar över tid

Antalet personer som har aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga har ökat sedan förmånen infördes. År 2007 hade 16 600 personer aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga. Detta ökade till 32 000 personer 2017. Sedan dess har antalet personer med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga minskat, och den 31 januari 2023 var det ca 24 800 personer.

Figur 1 **Antal personer med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga, år 2007–2023**

Källa: Försäkringskassans databas Midas. Observera att antalet som redovisas enbart gäller de personer som haft aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga, dvs. personer som haft aktivitetsersättning för förlängd skolgång ingår inte.

Under samma period skiftade storleken på befolkningen i åldersgruppen totalt sett. År 2007 fanns ca 1,35 miljoner personer i åldersgruppen 19–30 år. Antalet steg sedan för varje år till 2018 då antalet var närmare 1,6 miljoner. Därefter har antalet sjunkit till 1,5 miljoner personer.³³

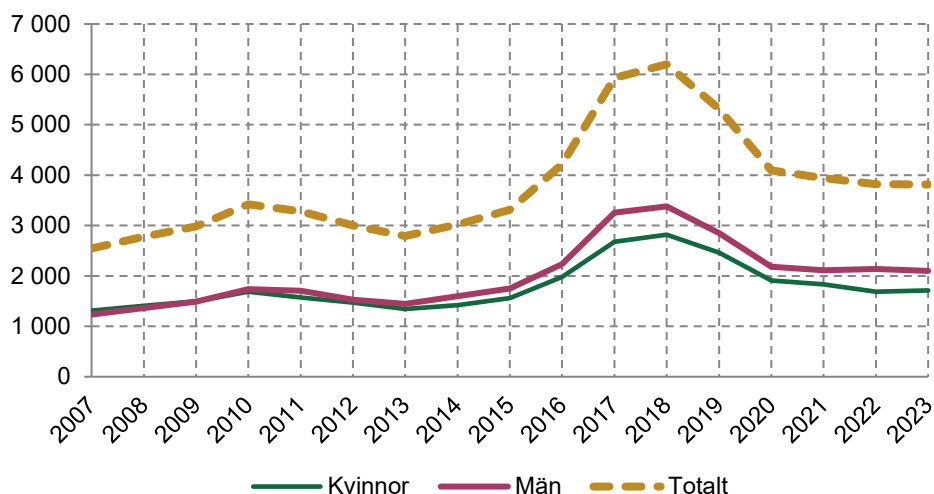
Något fler män än kvinnor har aktivitetsersättning; män utgör ca 54 procent och kvinnor 46 procent av gruppen.

³² ISF (2020), *Variationen inom aktivitetsersättningen*, 2020:9.

³³ Uppgifter från SCB. Statistikdatabasen. Folkmängd efter ålder och år.

I genomsnitt lämnar ca 4 200 personer aktivitetsersättningen varje år. Ungefär 56 procent av dem lämnar ersättningen för att de fyller 30 år.³⁴

Figur 2 Antal personer som lämnat aktivitetsersättningen, år 2007–2023

Källa: Försäkringskassans databas Midas. Observera att antalet som redovisas enbart gäller de personer som haft aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga, dvs. personer som haft aktivitetsersättning för förlängd skolgång ingår inte.

Antalet personer som lämnar aktivitetsersättningen för respektive år följer i grovt sett antalet personer som har aktivitetsersättning (figur 1), med något års fördröjning. Toppen år 2017–2018 sammanfaller med regeländringen som innebär att även personer under 30 år kan beviljas sjukersättning.

³⁴ Beräknat på åren 2012–2022.

Tidigare studier om arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning

I kapitlet ger vi en överblick över arbetsmarknaden för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning. Generellt sett har de sämre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden än personer som inte har sjukdom eller funktionsnedsättning.

Det finns brister på arbetsmarknaden, som gör det svårt för personer med nedsatt arbetsförmåga, som bara staten kan uppväga. Det kan till exempel göras genom arbetsmarknadspolitiska program, skyddade anställningar eller lönesubventioner, men också genom insatser för habilitering och rehabilitering.

Personer med funktionsnedsättning vill arbeta och arbetsgivare har positiva erfarenheter av att anställa personer med funktionsnedsättning. Privata arbetsgivare anställer i högre grad personer med nedsatt arbetsförmåga, jämfört med arbetsgivare inom offentlig sektor.

Allt fler arbeten ställer höga krav på kvalifikationer och förmågor

Arbetsmarknaden har genomgått stora strukturförändringar de senaste årtiondena. Redan i slutet av 1990-talet konstaterade Förtidspensionsutredningen att tjänstesektorn expanderat samtidigt som kunskapsinnehållet i arbetslivet överlag ökat. Utvecklingen hade redan då gått mot att fler förvärvsarbeten ställde högre krav på de anställdas kvalifikationer och förmågor.³⁵

I en rapport från år 2017 noterade Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) att inkomstspridningen hade ökat under de föregående tio åren, trots den oförändrade lönespridningen. En orsak var att inkomstskillnaderna hade ökat kraftigt, mellan dem som har jobb och dem som inte har jobb. Lönerna, även de lägsta lönerna, var betydligt högre än inkomster från till exempel a-kassa, försörjningsstöd eller studiemedel. Slutsatsen var att detta inneburit att incitamenten till arbete hade

³⁵ SOU 1998:106, *Unga i ohälsöförsäkringen – Tid för aktivitet och utveckling*, s. 22.

stärkts avsevärt, medan personer som inte kan arbeta blivit fattigare.³⁶

I en tidigare uppföljning av aktivitetsersättningen noterade Försäkringskassan att förhållandena på arbetsmarknaden har avgörande betydelse för möjligheten att etablera sig i arbetslivet för personer med aktivitetsersättning och att arbetsmarknaden under de senaste decennierna har förändrats på flera sätt. En i sammanhanget viktig förändring var att många enklare och mer rutinbetonade arbetsuppgifter, som tidigare utgjort en introduktion till arbetslivet, hade rationaliserats bort.³⁷

Arbetslösheten är högre bland personer med funktionsnedsättning

Statistiska centralbyrån (SCB) genomför regelbundet en undersökning av situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. Respondenterna får själva ange om de har en funktionsnedsättning, och de som uppger att de har en funktionsnedsättning får även svara på en fråga om funktionsnedsättningen innebär att deras arbetsförmåga är nedsatt. Studien bygger alltså på en självskattning.

Studien visar att en lägre andel personer med nedsatt arbetsförmåga ingår i arbetskraften, jämfört med övriga befolkningen. Dessutom är arbetslösheten betydligt högre bland personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning, än i övriga befolkningen. År 2023 var andelen arbetslösa ca 19 procent, jämfört med ca 8 procent för befolkningen.³⁸

Andelen som arbetar heltid är också lägre bland de som är sysselsatta och som har nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning, jämfört med övriga befolkningen – ca 56 procent jämfört med ca 83 procent. Andelen som arbetar heltid är lägre bland kvinnor än bland män, såväl bland personer med funktionsnedsättning som i hela befolkningen.³⁹

Eftersom det enbart delvis är samma grupp i SCB:s undersökning som i denna rapport, går resultaten inte att med säkerhet överföra till den grupp som den här rapporten handlar om. I sammanhanget kan nämnas att Riksförbundet för barn, unga och vuxna med

³⁶ IFAU (2017), *Den svenska arbetsmarknaden och dess utmaningar*, rapport 2017:5.

³⁷ Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2, s. 27.

³⁸ SCB (2024), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning*.

³⁹ SCB (2024), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning*.

utvecklingsstörning (FUB) har framhållit att många personer med intellektuell funktionsnedsättning inte fångas upp i sådana här studier eftersom de vanligtvis inte är anpassade för dem.⁴⁰

Arbetsmarknaden står långt ifrån personer med funktionsnedsättning

En statlig utredning från år 2012 anger vissa faktorer som har bidragit till att personer med nedsatt arbetsförmåga har sämre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden: teknisk utveckling, rationalisering, outsourcing av verksamheter till låglöneländer, höjda kvalifikationskrav, ökade krav på omställningsförmåga och stresstolerans samt krav på god kommunikativ förmåga och social kompetens.⁴¹

Sambanden ser dock olika ut för olika grupper och personer. Den tekniska utvecklingen har till exempel bidragit till att öppna nya möjligheter på arbetsmarknaden för vissa delgrupper, såsom synskadade, blinda, dyslektiker och personer med inlärningssvårigheter.

En tidigare uppföljning från Försäkringskassan visade att det generellt sett är svårt för unga personer med sjukdom eller funktionsnedsättning att komma in på arbetsmarknaden. Några orsaker är ofullbordad grundläggande utbildning samt svårigheter att söka arbete, inklusive att marknadsföra sig själv, att ringa till arbetsgivare och en låg självkänsla när det gäller att klara av ett arbete.⁴²

Personer med funktionsnedsättning möter ofta svårigheter redan i grundskolan. De är mer stressade av skolarbetet och är mer utsatta för mobbning i skolan.⁴³ Riksförbundet Attention har framhållit att brister i att stötta dessa personer i skolan senare leder till en svag ställning på arbetsmarknaden. Det understryker behovet av tidiga insatser.⁴⁴

⁴⁰ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-18.

⁴¹ SOU 2012:31, *Sänkta trösklar, högt i tak. Arbete, utveckling, trygghet*. Om inget annat anges baseras texten i avsnittet på denna utredning.

⁴² Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2, s 12. Se även Försäkringskassan (2017), *Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning*, socialförsäkringsrapport 2017:5, s. 9.

⁴³ Folkhälsomyndigheten (2023), *Barn med funktionsnedsättning – livsvillkor, levnadsvanor och hälsa – Resultat från studien Skolbarns hälsovanor 2021/2022*, oktober 2023.

⁴⁴ Riksförbundet Attention's synpunkter är diarieförda hos Försäkringskassan, FK 2023/017923-16.

Riksförbundet FUB menar att fokus behöver flyttas från vilka uppgifter eller moment som personerna har svårt att utföra. I stället bör större vikt läggas vid att anpassa stödet och arbetsplatserna för att kompensera för den nedsatta arbetsförmågan, menar FUB.⁴⁵

Fyra av fem behöver anpassningar

80 procent av de med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning som är sysselsatta, behöver anpassningar eller stöd för att kunna utföra sitt arbete. Det vanligaste behovet är anpassat arbetstempo; det behöver ungefär hälften. Därefter följer behov av anpassade arbetsuppgifter, anpassad arbetstid och personligt anpassade hjälpmedel.⁴⁶

Anpassningar och stöd kan även innebära anpassade lokaler eller en särskilt utsedd person som stöd på arbetsplatsen. I sammanhanget har arbetsgivarorganisationen Visita framfört att en förutsättning för vissa anpassningar är att andra medarbetare kan avsätta tid för att ge tillräcklig handledning och stöd.⁴⁷

Privata arbetsgivare anställer i högre grad än offentliga

Enligt SCB arbetar de flesta med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning i privata företag, ca 70 procent. Ungefär 22 procent arbetar i kommuner, 4 procent i regioner och ca 4 procent i staten.⁴⁸ En nyligen publicerad forskarrapport om personer med intellektuell funktionsnedsättning presenterar liknande uppgifter.⁴⁹

Kvinnor är i högre utsträckning anställda av kommuner, och män är i högre utsträckning anställda av privata arbetsgivare. Det är samma mönster som på arbetsmarknaden i stort.⁵⁰ Unga vuxna kvinnor med någon form av intellektuell funktionsnedsättning arbetar ofta inom omsorg eller andra sociala tjänster, företagstjänster, handel samt hotell och restaurang. Dessa yrkeskategorier stod för sammanlagt ca 68 procent av anställningarna. Män i samma grupp arbetar ofta inom tillverkning och utvinning, företagstjänster, byggverksamhet samt

⁴⁵ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-18.

⁴⁶ SOU 2018:21, *Flexibel rehabilitering*

⁴⁷ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-20.

⁴⁸ SCB (2024), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning*.

⁴⁹ Tideman, Magnus m.fl. (2024), *Att få och behålla ett arbete: Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*, forskarrapport 2024:2

⁵⁰ Tideman, Magnus m.fl. (2024), *Att få och behålla ett arbete: Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*, forskarrapport 2024:2, s. 22.

transport och magasinering. Sådana yrken stod för ca 49 procent av anställningarna.⁵¹

Det finns brister på arbetsmarknaden

Staten tillhandahåller olika insatser för att förbättra förutsättningarna för att personer med nedsatt arbetsförmåga ska kunna få och behålla ett arbete. Utöver aktiviteter inom ramen för aktivitetsersättningen handlar det bland annat om arbetsmarknadspolitiska program inom ramen för Arbetsförmedlingens verksamhet och skyddade arbeten.

För att minska arbetsgivarens osäkerhet inför att anställa en person med funktionsnedsättning finns också till exempel subventionerade anställningar. Detta är ett exempel på hur staten kan omhänderta en del av arbetsgivarens risk för att personen har lägre produktivitet jämfört med en annan person som arbetsgivaren skulle kunna ha anställt i stället.

Arbetsmarknadspolitiska program stärker möjligheterna till arbete

De arbetsmarknadspolitiska programmen syftar till att stärka enskildas möjligheter att få eller behålla ett arbete.⁵² En anvisning till ett program ska vara arbetsmarknadspolitiskt motiverad. Det betyder att en anvisning endast får göras om den framstår som lämplig både för enskilda och ur ett övergripande arbetsmarknadspolitiskt perspektiv.

Inom jobb- och utvecklingsgarantin erbjuds individuellt utformade insatser till personer som har varit arbetslösa länge. Det kan vara arbetspraktik, arbetsträning, arbetsmarknadsutbildning, stöd och rådgivning för att starta eget företag, utbildning eller matchningstjänster. För personer under 25 år finns ett särskilt

⁵¹ Tideman, Magnus m.fl. (2024), *Att få och behålla ett arbete: Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*, forskarrapport 2024:2. Gruppen med intellektuell funktionsnedsättning stämmer inte helt överens med gruppen som har aktivitetsersättning, men ger ändå viss ledning i fråga om vilka typer av arbeten som även är aktuella för personer med aktivitetsersättning.

⁵² Bestämmelser om programmen finns i lagen (2000:625) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program, förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin, förordningen (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, förordningen (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare samt förordningen (2018:42) om särskilt anställningsstöd och förordningen (2022:812) om förmedlingsinsatser.

program – jobbgarantin.⁵³ Personer som deltar i arbetsmarknadspolitiska program har rätt till aktivitetsstöd.

Skyddat arbete finns hos Samhall och hos kommuner

Skyddat arbete innebär att de anställda är skyddade från konkurrens från personer utan nedsatt arbetsförmåga eller funktionsnedsättning när det gäller att få och behålla ett arbete. Skyddat arbete finns i två former: hos det statliga bolaget Samhall och hos annan offentlig arbetsgivare.

En uppföljning från Statskontoret 2017 visar att arbetsförmågan hos gruppen som anvisas till Samhall som helhet har ökat över tid. Samtidigt utgörs gruppen av personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden och som har stora behov av handledning och stöd.⁵⁴

Det finns också kommunala anställningar som fyller samma funktion som Samhall. Dessa anställningar är ofta tidsbegränsade, i hög grad anpassade till personernas behov och riktas till personer med ekonomiskt bistånd. Att kommuner på senare år generellt sett har byggt ut sin arbetsmarknadsverksamhet ser Statskontoret som en indikation på att det är allt viktigare för även andra offentliga aktörer att erbjuda stöd och insatser för de personer som står allra längst ifrån arbetsmarknaden.⁵⁵

Lönesubventioner är ett viktigt incitament för arbetsgivare

Subventionerade anställningar syftar till att kompensera arbetsgivaren för anställdas nedsatta arbetsförmåga och stärker enskildas möjligheter att få och behålla ett arbete. För att Arbetsförmedlingen ska kunna bevilja en subventionerad anställning är det en förutsättning att arbetsgivaren erbjuder villkor och förmåner enligt kollektivavtal, eller att villkoren och förmånerna bedöms vara likvärdiga med kollektivavtal i branschen.

Det är framför allt mindre företag som anställer personer med subventioner som riktar sig till personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning, enligt en statlig utredning från 2012. Ungefär hälften av alla anställningar med någon form av

⁵³ De närmare bestämmelserna finns i förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar.

⁵⁴ Riksrevisionen menar att kraven i arbetsuppgifterna har ökat men att det inte finns entydiga belegg för att arbetsförmågan hos dem som anvisas till arbete inom Samhall har ökat. Riksrevisionen (2023), *Samhalls samhällsuppdrag – styrning och organisation i behov av förändring*, s. 62. En pågående statlig utredning (dir. 2024:4) har i uppdrag att utreda Samhalls uppdrag, verksamhet och förutsättningar. Uppdraget ska redovisas senast den 25 mars 2025.

⁵⁵ Statskontoret (2017), *En analys av processen och förutsättningarna för anställningar hos Samhall AB*, s. 58.

lönesubvention finns på arbetsplatser med 1–19 anställda. Det är en tydlig överrepresentation, eftersom sådana små arbetsplatser bara anställer 20 procent av arbetsmarknaden totalt sett.⁵⁶

En utvärdering av arbetsmarknadspolitiska insatser visar att positiva effekter i hög grad kan förklaras av subventionerade anställningar. Ett fåtal deltagare i programmen fick anställningar utan lönesubventioner.⁵⁷

Arbetsgivarorganisationen Visita har framfört att lönesubventioner är viktiga för att personer med funktionsnedsättning ska få möjligheter till anställning.⁵⁸ En annan arbetsgivarorganisation, Fremia framhåller också att lönesubventioner har positiva effekter, men menar att subventionen är alltför låg.⁵⁹

Myndigheter och kommuner kan stimulera anställningar genom reserverade upphandlingar

Lagen (2016:1145) om offentlig upphandling innehåller regler för reserverade upphandlingar (4 kap. 18 §). Bestämmelsen innebär att upphandlingar får reserveras för företag vars främsta syfte är social och yrkesmässig integration av personer med funktionsnedsättning eller av personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden.

En förutsättning för att en sådan leverantör ska få delta i en reserverad upphandling är att minst 30 procent av dem som sysselsätts är personer med funktionsnedsättning eller personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden.⁶⁰

Under åren 2021 och 2022 genomfördes 37 sådana upphandlingar i Sverige, varav kommuner och kommunala bolag gjorde 29, regionerna 2 och statliga myndigheter och bolag 6 upphandlingar.⁶¹

Aktivt stöd från samhället bidrar till etablering

Det räcker sällan med medicinsk behandling om målet är att personer med funktionsnedsättning ska få en anställning på den

⁵⁶ SOU 2012:31, *Sänkta trösklar – högt i tak: Arbete, utveckling, trygghet*, s. 213.

⁵⁷ Arbetsförmedlingen (2023), *Återrapport: Uppdrag till Arbetsförmedlingen att analysera och redovisa behov hos långtidsarbetslösa som står särskilt långt från arbetsmarknaden*.

⁵⁸ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-20.

⁵⁹ Fremia (2023), *Höjt tak för lönebidragen – En effektiv väg till arbete och delaktighet*.

⁶⁰ Motsvarande bestämmelse finns i lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, LUF och lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner, LUK.

⁶¹ Uppgifter från Upphandlingsmyndigheten.

reguljära arbetsmarknaden.⁶² I en effektutvärdering av arbetslivsinriktad rehabilitering för personer med aktivitetsersättning granskades tre insatser: förstärkt samarbete, *case management* och sius-konsulenter (särskild stödperson för introduktion och uppföljning⁶³). Alla tre visade sig ha positiv effekt.⁶⁴

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har ett förstärkt samarbete som kan delas in i två delar:

- rehabiliteringssamverkan för personer som har behov av arbetslivsinriktade rehabiliteringsinsatser för att utveckla eller återfå arbetsförmåga
- omställningsmöten för personer som inte längre har rätt till sjukpenning eller som får avslag på ansökan om aktivitetsersättning eller sjukersättning.⁶⁵

Funktionsrätt Sverige har understrukt att personer som får omställningsmöten kan behöva ytterligare stöd i form av omhändertagande och lotsning – inte endast ett informationsmöte.⁶⁶ Även Riksförbundet FUB upplever att det finns brister med dagens system. Enligt deras uppfattning fungerar inte samarbetet i praktiken. Ett skäl som de uppger är att information sällan tillhandahålls på lättläst svenska.⁶⁷

Det finns även andra åtgärder som syftar till habilitering och rehabilitering av personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning. För att understödja sådana insatser samarbetar myndigheter, kommuner och regioner i särskilda samordningsförbund och den Europeiska socialfonden (ESF) tillhandahåller medel för detta ändamål.

⁶² Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning – en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2, s. 74.

⁶³ Sius är den svenska formen av den amerikanska arbetsrehabiliteringsmetoden *supported employment*. Metoden kännetecknas av tidig arbetsplatsplacering med offentligt stöd.

⁶⁴ Försäkringskassan (2017), *Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning*, socialförsäkringsrapport 2017:5.

⁶⁵ Se vidare Nationell överenskommelse för det förstärkta samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan 2024 – rehabiliteringssamverkan och möten för omställning (20240124). Se även Försäkringskassans IM 2023:089 – *Arbetssätt i rehabiliteringssamverkan med Arbetsförmedlingen* och *FAQ – Arbetssätt för rehabiliteringssamverkan 2023–2024 Version 3*.

⁶⁶ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-23.

⁶⁷ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-18.

Rätt insatser måste kompletteras med effektiv handläggning och korrekt information

Både Funktionsrätt Sverige och Svenskt näringsliv har framhållit att det är viktigt med snabb handläggning och tydliga besked.⁶⁸ Statens insatser riskerar att gå om intet, ifall handläggningen inte är tillräckligt effektiv. Även Visita har framhållit att myndigheterna behöver vara tydliga med förutsättningarna och villkoren för stöd och insatser.

Personer med funktionsnedsättning vill arbeta

Funktionsrätt Sverige och Riksförbundet FUB har understrukt att personer med funktionsnedsättning vill arbeta.⁶⁹ Detta bekräftats i en intervjustudie från Försäkringskassan, där flertalet i gruppen med aktivitetsersättning uttryckte en vilja att arbeta, men att många moment i arbetssökande är svåra.⁷⁰

Även en studie från år 2018 har visat att många personer med funktionsnedsättning skulle vilja arbeta om det fanns bättre förutsättningar och ökade möjligheter.⁷¹ Respondenterna framförde en stark önskan om att arbeta, samtidigt som de tillgängliga alternativen är begränsade och inte alltid passar deras önskemål eller förmåga.

I de intervjuer Tideman med flera genomfört framkommer att det i vissa fall kan handla om något så pass enkelt, eller svårt, som att våga säga ja till förändringar i de arbetsuppgifter man gör, att ta chansen att prova något nytt. Det kan till exempel handla om att byta avdelning inom arbetsplatsen eller att pröva på flera olika praktikplatser.⁷² I andra fall kan man förutsätta att problemen är svårare att överkomma.

⁶⁸ Funktionsrätt Sverige (2023), "Regeringen, hur ska ni förbättra situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning?" Pressmeddelande den 9 maj 2023. Svenskt näringsliv har förmedlat sina synpunkter i kontakter med projektgruppen, Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-15.

⁶⁹ Se yttranden med dnr FK 2023/017923-18 och FK 2023/017923-23.

⁷⁰ Försäkringskassan (2012), *En underlagsrapport till Tio år med aktivitetsersättning – en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, refererad i Försäkringskassan (2017), *Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning*, s. 9.

⁷¹ Luthra, Renee m.fl. (2018), "‘Just because one has attended a special class does not mean that one isn’t capable’: the experiences of becoming and being not involved in traditional occupations for young adult people with intellectual disability" i *Nordic social work research* (2020) vol. 10, nr. 4, s. 330–342.

⁷² Tideman, Magnus m.fl. (2024), *Att få och behålla ett arbete: Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*, forskarrapport 2024:2.

Det finns faktorer som underlättar anställning för personer med intellektuell funktionsnedsättning

I olika forskningsprojekt har faktorer som kan underlätta respektive hindra anställning för personer med intellektuell funktionsnedsättning identifierats.⁷³ Särskilt viktigt bedöms dels möjligheten att göra praktik, dels närvaro av engagerade stödpersoner. För att behålla ett arbete är det viktigt med trivsel på jobbet, balans mellan krav och anpassningar samt arbetsgivarens flexibilitet.

Möjlighet till lönesubvention och chans att prova olika arbeten underlättar att etablera sig på arbetsmarknaden. Man kan också tänka sig att matchningen på arbetsmarknaden kan förbättras genom praktik eller att båda parter får stöd av en professionell "mäklare" under anställningstiden.⁷⁴ Ytterligare främjande faktorer är formell utbildning och möjlighet till kontinuerlig utbildning, samt att personen själv har förhoppningar inför ett framtida arbete och en vilja att utvecklas.

Funktionsrätt Sverige har framfört att problemen för personer med funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden snarast är kopplade till diskriminering, till exempel att en skolbyggnad inte är tillgänglig eller att personer med funktionsnedsättning inte får det stöd de bör få. Funktionsrätt Sverige menar också att det finns brister hos ansvariga myndigheter.⁷⁵

Personer med funktionsnedsättning drabbas ofta av diskriminering

Såsom Funktionsrätt Sverige framhållit är det vanligt att personer med funktionsnedsättning utsätts för diskriminering eller kränkande särbehandling. I SCB:s undersökning uppgav fler än var tredje (37 procent) i gruppen med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning att de varit utsatta för diskriminering eller kränkande särbehandling i arbetslivet. Den vanligaste typen av diskriminering är att inte ha fått ett jobb man sökt och haft tillräckliga meriter för. Näst vanligast är att ha utsatts för mobbning, kränkningar eller trakasserier från chefer eller arbetskamrater.⁷⁶

⁷³ Taubner, H., Tideman, M., & Staland Nyman, C. (2021), "Employment Sustainability for People with Intellectual Disability: A Systematic Review." i *Journal of occupational rehabilitation*.

⁷⁴ Hultkrantz, Lars (2016), "Intellektuellt funktionshindrades etablering på arbetsmarknaden – kommunerna kan göra mycket mer" i *Ekonomisk debatt* (2016) nr 7, årgång 44. Se även Tideman, Magnus m.fl. (2024), *Att få och behålla ett arbete: Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*, forskarrapport 2024:2, som drar liknande slutsatser.

⁷⁵ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-23.

⁷⁶ SCB (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*.

Arbetsgivare har ofta låga förväntningar, men positiva erfarenheter

Arbetsgivarnas perspektiv på att anställa personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning har belysts i några studier. Generellt sett ligger fokus på hinder, och mindre på enskildas styrkor och möjligheter.

Många arbetsgivare har mycket låga förväntningar på produktiviteten hos personer med funktionsnedsättning. Även arbetsgivare som har kunskap om stödformerna är oroad för den potentiella arbetsförmågan. Det gäller framför allt arbetsgivare som saknar egen erfarenhet av att anställa personer med funktionsnedsättning. Det visar en forskningsöversikt från år 2010. Översikten visar också att arbetsgivare ofta saknar kunskap om olika funktionsnedsättningar och vad de innebär. I många fall efterfrågar de professionellt stöd efter att personen anställts, till exempel handledning och kunskapsstöd om funktionsnedsättningar. De är även oroliga för oförutsedda kostnader.⁷⁷

Arbetsgivarorganisationen Visita har bekräftat denna problematik. Från arbetsgivarsidan är det ett stort åtagande med många skyldigheter att anställa någon. Felrekryteringar kan ge upphov till arbetsmiljöproblem och vara mycket kostsamma. Det gör att arbetsgivare generellt sett vill minska risken för felrekryteringar.⁷⁸

Ett forskningsprojekt vid Örebro universitet har undersökt frågan om ofullständig information på arbetsmarknaden i relation till personer med funktionsnedsättning. Man intervjuade både arbetsgivare och arbetssökande som deltagit i ett arbetsmarknadsprojekt där arbetssökande matchades med arbetsgivare som var beredda att tillhandahålla subventionerade anställningar.

Generellt sett blev arbetsgivarna som deltog i studien mycket överraskade över arbetskapaciteten hos de personer de anställde. Arbetsgivare uppfattade sig ha haft tur att kunna anställa en "extraordinär" person. Det tyder på att de generellt sett haft låga, och felaktiga, förväntningar på personernas arbetsförmåga.

För många arbetsgivare var det en avgörande förutsättning att programmet gav dem möjlighet att "testa" personen i arbete innan de beslutade att anställa hen. De fick även möjlighet att byta ut personen om utfallet av testet visade att matchningen mellan

⁷⁷ Gustafsson, Johanna (2010), *Hållbart arbete – Arbetsliv för personer med nedsatt arbetsförmåga* Örebro: Örebro universitet refererad i SOU 2012:31, *Sänkta trösklar – högt i tak: Arbete, utveckling, trygghet*.

⁷⁸ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-20.

arbetsförmåga och arbetsuppgifter var bristfällig.⁷⁹ Även Visita har framhållit att möjligheten att testa en person med särskilda behov före anställning kan vara avgörande.⁸⁰

En studie från år 2013 redovisar erfarenheter från arbetsgivare som anställer personer med funktionsnedsättning.⁸¹ Arbetsgivarna uppfattade ett beslut att anställa någon med funktionsnedsättning som "något annorlunda". Om arbetet fungerade bra kunde flera av arbetsgivarna tänka sig att anställa fler personer med funktionsnedsättning, vilket också flera av dem hade gjort.⁸²

Vanliga arbetsuppgifter hos de arbetsgivare som deltog i studien var fabriksarbete, assistentjobb och lagerarbete. Personalen med funktionsnedsättning uppfattades ofta som komplement till den övriga personalen. Arbetsuppgifterna var vanligtvis monotona och repetitiva.

Lönesubvention ansågs generellt vara en förutsättning för beslutet att anställa personer med funktionsnedsättning. Dessutom ansågs det nödvändigt med anpassning av arbetstid, arbetstakt och arbetsuppgifter för att den anställde skulle klara av arbetet. "Hårda" anpassningar var mer ovanliga, såsom anpassning av teknik eller utrustning.

Arbetsgivare är ofta oroad för oförutsedda problem

Arbetsgivare behöver även hantera andra aspekter än ekonomiska förutsättningar och möjligheter till anpassningar. Till exempel har Visita framfört att det finns oklarheter om hur vissa arbetsrättsliga problem kan och bör hanteras. Ett exempel är om en medarbetare beter sig på ett sätt som utgör kränkande särbehandling, och detta beteende är kopplat till medarbetarens funktionsnedsättning. De vanliga arbetsrättsliga åtgärderna, korrigerande samtal och skriftliga varningar, passar mindre väl vid vissa funktionsnedsättningar. Upplevd otydlighet om hur frågorna ska hanteras skapar osäkerhet,

⁷⁹ Hultkrantz, Lars (2016), "Intellektuellt funktionshindrades etablering på arbetsmarknaden – kommunerna kan göra mycket mer" i *Ekonomisk debatt* (2016), nr 7, årgång 44.

⁸⁰ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-20.

⁸¹ Gustafsson, Johanna; Prieto Peralta, Julio och Danermark, Berth (2013), "The employer's perspective: employment of people with disabilities in wage subsidized employments" i *Scandinavian Journal of Disability Research*, vol. 16, no. 3, s. 249–26.

⁸² En annan studie har kommit fram till liknande resultat. Flera arbetsgivare var positiva till att anställa personer med funktionsnedsättning. Samtidigt visade ett experiment att arbetsgivare sorterade bort ansökningar från personer där det framgick i ansökan att de hade funktionsnedsättning. Deana, Evan E. m.fl. (2022), "Employer willingness to hire people with intellectual disability: the influence of employer experience, perception of work and social responsibility" i *Journal of vocational rehabilitation* vol. 57, s. 85–95.

och därmed minskade incitamentet för arbetsgivare att anställa, menar Visita.⁸³

Vidare understryker Visita att professionellt stöd till arbetsgivare och chefer under anställningen är viktigt. Det behöver finnas någonstans dit arbetsgivaren kan vända sig för stöd i frågor som handlar om funktionsnedsättningen och de behov som medarbetaren har. Det kan uppstå många frågor i vardagen på ett företag som är svåra att förutse vid anställningstillfället. Som exempel nämner Visita att anställdas behov kan ändras med tiden och att arbetsgivaren kan ha svårt att hantera samarbetsproblem eller konflikter där en medarbetare med funktionsnedsättning är involverad. Andra problem kan handla om organisatoriska förändringar, eller att handledaren säger upp sig och att det är svårt att hitta en ny.⁸⁴

⁸³ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-20.

⁸⁴ Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-20.

Etablering på arbetsmarknaden för personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012

I det här kapitlet följer vi dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012, med fokus på hur vanligt det är att ha etablerat sig på arbetsmarknaden under de tio år som gått sedan de lämnade aktivitetsersättningen.

Vi beskriver i huvudsak utvecklingen utifrån tre faktorer. Det handlar om

- hur stor andel som har sin huvudsakliga inkomst från arbete,
- hur stor andel av dem som har så pass höga arbetsinkomster att de är etablerade på arbetsmarknaden, och
- hur stor andel som är etablerade på arbetsmarknaden utan särskilda subventioner.

Av dem som lämnade aktivitetsersättningen 2012 var det 23 procent som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete ett år efter att de lämnat ersättningen. Andelen ökade till 30 procent efter tio år. Det är vanligare att personer som självmant lämnat aktivitetsersättningen innan de fyllt 30 år har sin huvudsakliga inkomst från arbete, än personer som fått avslag på ansökan om en förlängd ersättningsperiod eller som lämnar ersättningen i samband med att de fyller 30 år.

Av dem som lämnade aktivitetsersättningen 2012 var det runt 8 procent som efter ett år hade så pass höga arbetsinkomster att de var etablerade på arbetsmarknaden. Andelen ökade till 19 procent tio år senare.

Inledningsvis hade många av de som var etablerade på arbetsmarknaden en anställning med någon form av lönesubvention. Men på sikt hade en majoritet av dem som etablerat sig på arbetsmarknaden en anställning helt utan särskilda subventioner.

Sett till hela gruppen som haft aktivitetsersättning, ökade andelen som var etablerad på arbetsmarknaden och arbetsinkomsten under uppföljningsperioden. Arbetsinkomsterna var dock lägre än för befolkningen i övrigt.

Situationen på arbetsmarknaden beskrivs utifrån huvudsaklig inkomstkälla och inkomstnivå

I det här kapitlet följer vi dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 för att se hur vanligt det är att de etablerar sig på arbetsmarknaden efter en period med aktivitetsersättning. Vi beskriver i huvudsak utvecklingen utifrån tre faktorer. Det handlar om

- hur stor andel som har sin huvudsakliga inkomst från arbete
- hur stor andel av dem som har så pass höga arbetsinkomster att de är etablerade på arbetsmarknaden
- hur stor andel som är etablerad på arbetsmarknaden utan särskilda subventioner.

Gruppering utifrån huvudsaklig inkomstkälla

För att analysera utvecklingen närmare har vi grupperat populationen utifrån deras huvudsakliga inkomstkälla på årsbasis. De inkomstgrupper vi använder i rapporten är:

- arbetsinkomster
- aktivitetsstöd
- sjuk- eller aktivitetsersättning
- sjuk- eller rehabiliteringspenning
- sjuk- eller rehabiliteringspenning i särskilda fall.

Personer som inte har inkomster från någon av dessa inkomstkällor har vi placerat i en grupp som vi benämner *andra personer*. Där ingår till exempel personer som studerar eller som får stöd från kommunen.⁸⁵

En person kan ha inkomst från flera av dessa inkomstkällor, till exempel sjukersättning på deltid och arbete på deltid, eller aktivitetsersättning och arbete under olika delar av ett år. I sådana fall har vi räknat personen till den grupp som hen haft högst inkomst från. En kontroll visade emellertid att det var förhållandevis ovanligt att någon hade flera inkomstkällor.⁸⁶

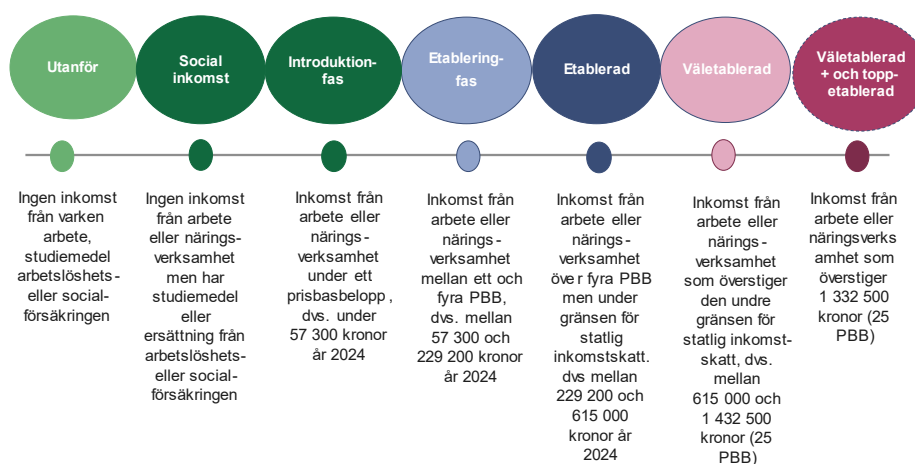
⁸⁵ I sammanhanget kan nämnas att Autism Sverige har framfört att försörjningsstödet inte är ämnat att vara en del av systemet med insatser för personer med nedsatt arbetsförmåga, men att det i praktiken har blivit det.

⁸⁶ Till exempel hade 105 personer både inkomst från arbete och sjuk- eller aktivitetsersättning 2013, vilket var 4 procent av de 2 925 personer som lämnade ersättningen år 2012.

Modell för att analysera etablering på arbetsmarknaden

Det finns ingen vedertagen definition av vem som ska räknas som självförsörjande eller etablerad på arbetsmarknaden. Vi har använt en modell från en ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad.⁸⁷ Modellens stadier av etablering baseras på inkomsten.

Figur 3 Modell av etableringsprocessen på arbetsmarknaden, baserad på inkomst

Källa: Egen bearbetning av Behrenz, Lars och Månsson, Jonas (2022), *Bakåtblick på vägen fram – en ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad*, rapport 2022:1.

I stadierna *introduktionsfasen* och *etableringsfasen* kan personerna antas ha kontakt med arbetsmarknaden och i vissa fall ha en viss grad av etablering. I introduktionsfasen har personen förvärvsinkomst från arbete eller näringsverksamhet som understiger ett prisbasbelopp under året, det vill säga under 57 300 kronor år 2024. I etableringsfasen har personen inkomster som uppgår till mellan ett och fyra prisbasbelopp.

I övriga stadier kan personen förväntas vara mer etablerad på arbetsmarknaden. *Etablerad* innebär en förvärvsinkomst på över fyra prisbasbelopp men under den nedre gränsen för statlig inkomstskatt,⁸⁸ och *väletablerad* innebär att förvärvsinkomsten överstiger den nedre gränsen för statlig inkomstskatt men inte når

⁸⁷ Behrenz, Lars och Månsson, Jonas (2022), *Bakåtblick på vägen fram – en ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad*, rapport 2022:1.

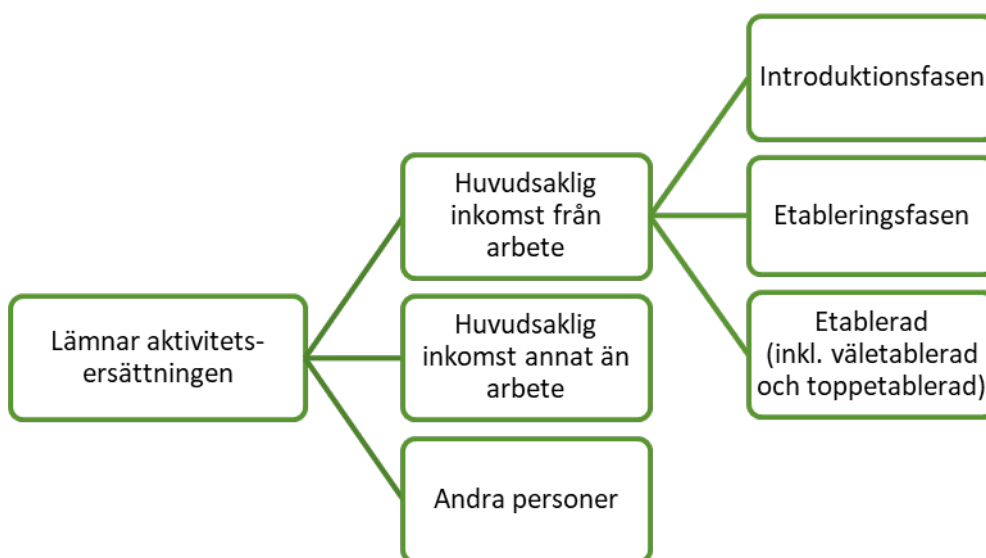
⁸⁸ År 2024 är brytpunkten för statlig inkomstskatt 615 000 kronor för personer som inte fyllt 66 år vid inkomstårets ingång.

den övre brytpunkten för statlig inkomstskatt.⁸⁹ Därutöver finns två stadier för personer med mycket höga inkomster, *väletablerad+* och *toppetablerad*.

De två stadierna där en person bedöms stå längst från arbetsmarknaden är *utanför* och *social inkomst*. I de stadierna har personen inte någon arbetsinkomst.

Med hjälp av modellen kan vi analysera vilken grad av etablering på arbetsmarknaden de personer som lämnar aktivitetsersättningen uppnår över längre tid.

Figur 4 Illustration över hur personer som lämnar aktivitetsersättningen grupperas efter huvudsaklig inkomstkälla och etablering på arbetsmarknaden

Personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012

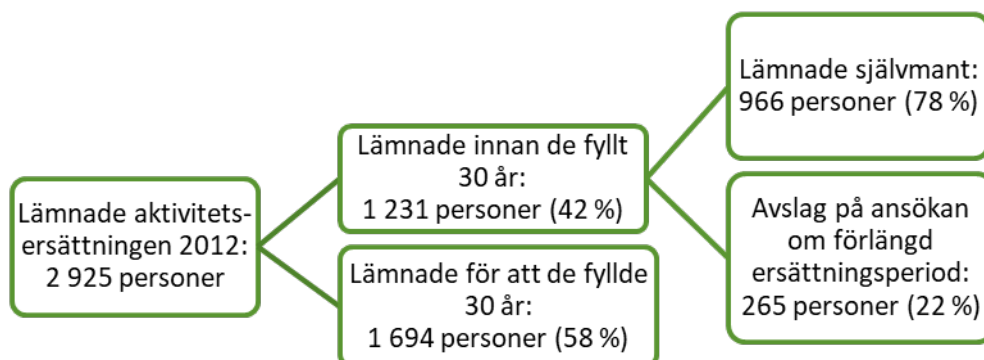
År 2012 lämnade 2 925 personer aktivitetsersättningen.⁹⁰ Ca 58 procent av dem lämnade för att de fyllde 30 år medan 42 procent lämnade innan de fyllt 30 år.⁹¹ Av dem som lämnade ersättningen innan de fyllt 30 år lämnade 78 procent ersättningen självmant, alltså utan att ha sökt om en förlängd ersättningsperiod. Övriga lämnade genom att de fick avslag på sin ansökan om förlängd aktivitetsersättning.

⁸⁹ Den övre brytpunkten för statlig inkomstskatt togs dock bort 2020, men det har mindre betydelse för den här rapporten eftersom inkomster över denna nivå är ovanliga för personer som har haft aktivitetsersättning.

⁹⁰ Totalt lämnade fler aktivitetsersättningen detta år, men de som avled under 2012 har räknats bort.

⁹¹ Den övre åldersgränsen för denna grupp är satt till 29 år och 11 månader, dvs. en månad innan ersättningen upphör.

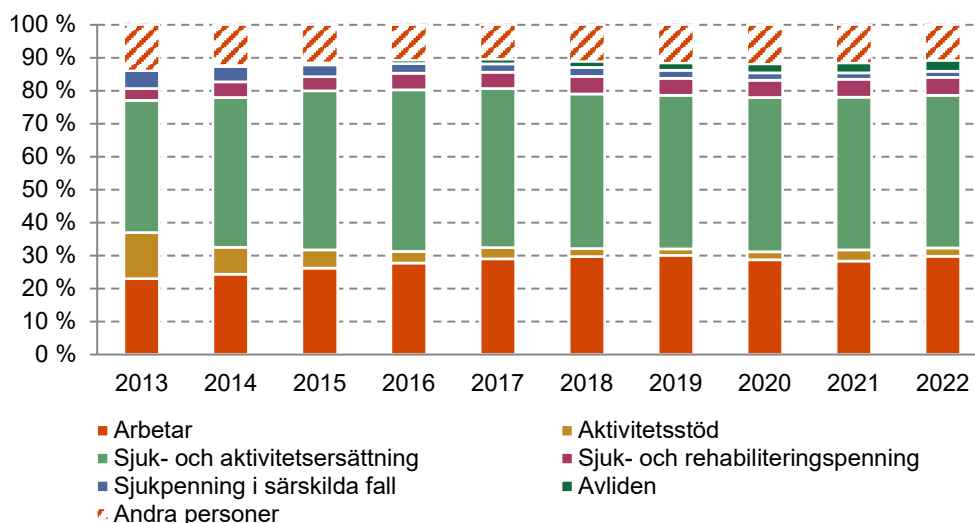
Figur 5 Personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012, efter orsak till att lämna ersättningen

Mer än en femtedel arbetar året efter de lämnat ersättningen

De flesta som kommer ut på arbetsmarknaden gör det redan inom ett år efter att de lämnat aktivitetsersättningen. Av de 2 925 personer som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 hade 23 procent sin huvudsakliga inkomst från arbete året efter. 14 procent hade sin huvudsakliga inkomst från aktivitetsstöd och 40 procent från sjuk- eller aktivitetsersättning. Övriga 23 procent hade antingen andra ersättningar från Försäkringskassan eller ingick i gruppen *andra personer*.

Figur 6 Huvudsaklig inkomstkälla 2013–2022 för personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012

Källa: Försäkringskassans databas Midas, N=2 925 (antalet personer som lämnade aktivitetsersättningen år 2012).

Andelen med arbete som huvudsaklig inkomstkälla ökar över tid

Andelen som hade arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla ökade från 23 procent 2013 till som högst 30 procent år 2019. Åren 2020 och 2021 sjönk andelen något, men år 2022 hade återigen ungefär 30 procent sin huvudsakliga inkomst från arbete. För de flesta år under uppföljningsperioden var det en något högre andel män än kvinnor som hade arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla.

Andelen som hade arbete efter ett år är ungefär lika stor som i Försäkringskassans uppföljning år 2013.⁹² Uppgifterna stämmer även förhållandevis väl överens med en nyligen publicerad forskarrapport.⁹³

Sett över hela perioden var det 9 procent som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete varje år under uppföljningsperioden.

Uppgifter som tagits fram för den här rapporten pekar dock på att en hög andel helt saknar arbetsinkomster efter att de lämnat aktivitetsersättningen. 49 procent av de som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 hade inte någon inkomst alls från arbete mellan åren 2013 och 2022.

En tredjedel har sjuk- eller aktivitetsersättning hela uppföljningsperioden

Ungefär 40 procent av dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 hade sjukersättning eller hade återvänt till aktivitetsersättningen året efter. Andelen ökade sedan och var 45–49 procent varje år under resten av uppföljningsperioden.⁹⁴

Att så pass många återvänder till sjuk- eller aktivitetsersättningen är i sig inte förvånande, eftersom sjukersättning och aktivitetsersättning har gemensamma drag. En viktig skillnad är att ett villkor för sjukersättning är att arbetsförmågan är *stadigvarande* nedsatt på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan.⁹⁵ Eftersom det vanligtvis handlar om personer med svårare sjukdom eller funktionsnedsättning är det

⁹² Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2.

⁹³ Tideman, Magnus m.fl. (2024), *Att få och behålla ett arbete: Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*, forskarrapport 2024:2, s. 23.

⁹⁴ Teoretiskt sett kan en person som lämnade aktivitetsersättningen ha återvänt och ha aktivitetsersättning tio år senare, men med tanke på de åldersgränser som finns kan man förmoda att uppgifterna huvudsakligen gäller personer som har sjukersättning.

⁹⁵ 33 kap. 6 § socialförsäkringsbalken (2010:110).

naturligt att många beviljas sjukersättning när de lämnar aktivitetsersättningen.

Av dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 var det 33 procent som hade sin huvudsakliga inkomst från sjuk- eller aktivitetsersättning *varje år* under uppföljningsperioden.⁹⁶

Dessa uppgifter stämmer överens med de uppgifter som redovisats i en studie från ISF. Enligt ISF fanns det ett starkt samband mellan att någon har sjukersättning efter att aktivitetsersättningen upphört och att personen haft aktivitetsersättning under 10 år eller längre.⁹⁷ Det stärker bilden av att denna grupp står mycket långt från arbetsmarknaden.

Få övergångar mellan sjuk- eller aktivitetsersättning och arbete

Det är förhållandevis få personer som lämnar arbetsmarknaden för att i stället få sin huvudsakliga inkomst från sjuk- eller aktivitetsersättning. För personer som återvänder till sjuk- eller aktivitetsersättningen gäller det omvända förhållandet, det är ovanligt att de åter lämnar ersättningen för arbete eller deltagande i arbetsmarknadspolitiska program.

Det verkar således vara ovanligt att personer rör sig mellan dessa olika grupper. Det kan vara ett utslag av den stora spännvidd inom gruppen som beviljas aktivitetsersättning, som innehåller både personer som står långt ifrån arbetsmarknaden och de som är närmare den.

De som lämnade i samband med Covid19-pandemin hade svårare att komma ut på arbetsmarknaden

De siffror vi redovisar ovan gäller de personer som lämnade aktivitetsersättningen år 2012. Vi har som jämförelse även tittat på hur det ser ut för personer som lämnade aktivitetsersättningen under senare år. Figur 7 visar hur stor andel av de som lämnade aktivitetsersättningen under år 2012–2021 som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete 1–10 år efter att de lämnat aktivitetsersättningen.

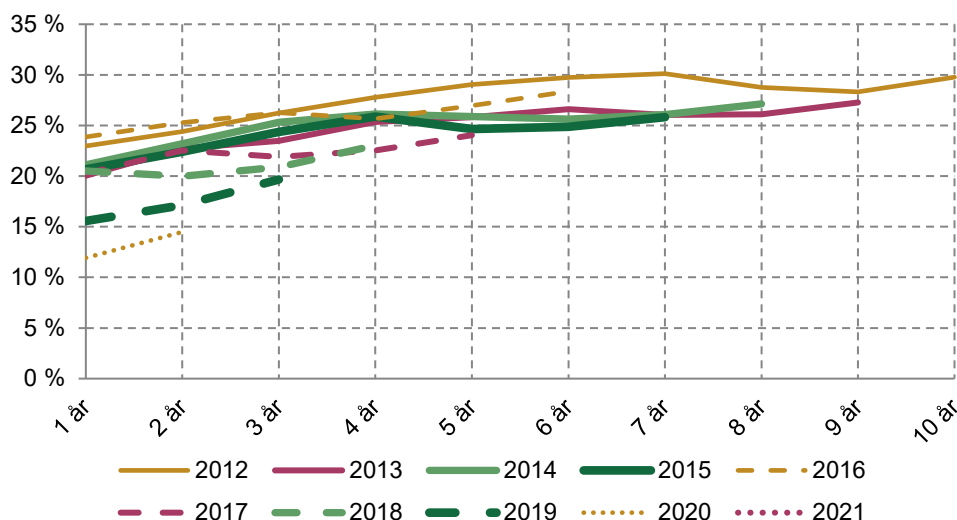
Andelen som haft sin huvudsakliga inkomst från arbete varierar mellan personer som lämnat aktivitetsersättningen olika år. För personer som lämnade aktivitetsersättningen strax före, eller i samband med, Covid19-pandemin, var det en klart lägre andel som

⁹⁶ Här inkluderas personer som återvänt till aktivitetsersättningen och sedan beviljats sjukersättning.

⁹⁷ ISF (2017), *Aktivitetsersättning till trettio års ålder – vad händer sedan?* 2017:5, s. 46.

hade arbete som huvudsaklig inkomstkälla de första åren efter att de lämnat ersättningen jämfört med hur det sett ut för personer som lämnat aktivitetsersättningen under andra perioder. Samtidigt hade en relativt hög andel av dem som lämnade ersättningen före pandemin fortfarande sin huvudsakliga inkomst från arbete under pandemin. Under 2022 verkar dock andelen personer som har sin huvudsakliga inkomst från arbete ha ökat igen. Det gäller även de som lämnade aktivitetsersättningen under pandemin. Det är ännu för tidigt att dra några säkra slutsatser, men materialet antyder att den eventuella pandemieffekten inte är permanent.

Figur 7 Andel med huvudsaklig inkomst från arbete 1–10 år efter att de lämnat aktivitetsersättningen, för personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012–2021

Källa: Försäkringskassans databas Midas. Antalet personer som lämnade ersättningen varierar för olika år vilket innebär att storleken på populationen varierar, N 2012=2 925, 2013=2 684, 2014=2 904, 2015=3 188, 2016=4 072, 2017=5 802, 2018=6 099, 2019=5 222, 2020=4 025, 2021=3 868. Andelen för de som lämnade ersättningen 2021 och som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete året efter syns inte i figuren, men var 13 procent, dvs. något fler än året innan och något färre än två år innan.

Orsaken till varför någon lämnade ersättningen kan ha betydelse för möjligheten att komma i arbete

Personer som själva valt att lämna aktivitetsersättningen klarar sig bättre på arbetsmarknaden än de som lämnar ersättningen för att de fyller 30 år eller för att de får avslag på sin ansökan om förlängd ersättningsperiod.

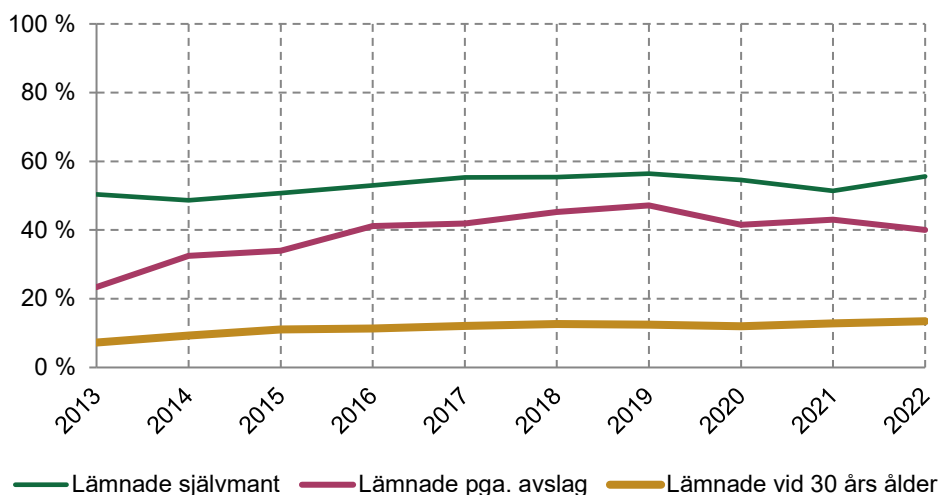
Av dem som lämnade aktivitetsersättningen självmant år 2012 hade 50 procent sin huvudsakliga inkomst från arbete ett år senare. Andelen ökar emellertid inte särskilt mycket under efterföljande år. År 2022 var andelen med arbete som huvudsaklig inkomstkälla 56 procent i denna grupp. Andelen som arbetade var något lägre för kvinnor än för män.

9 procent av alla som lämnade aktivitetsersättningen 2012 gjorde det för att de fick avslag på sin ansökan om förlängd ersättningsperiod.⁹⁸ I denna grupp var det 23 procent som hade arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla efter ett år. Efter fyra år var andelen ungefär 40 procent och andelen stannade runt denna nivå resten av uppföljningsperioden.

Bland dem som lämnar aktivitetsersättningen vid 30 års ålder är det en klart lägre andel som senare har arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla. Av de som 2012 lämnade aktivitetsersättningen i samband med att de fyllde 30 år hade 7 procent sin huvudsakliga inkomst från arbete året därpå. Efter tio år, år 2022, var andelen 13 procent. I denna grupp är det i stället vanligt att övergå till sjukersättning. Av dem som lämnade aktivitetsersättningen 2012 i samband med att de fyllde 30 år hade 63 procent sin huvudsakliga inkomst från sjukersättningen efter ett år och efter tio år var andelen 71 procent.

Sett över ett längre perspektiv har andelen personer som vid 30 års ålder går från aktivitetsersättning till sjukersättning ökat från år 2006 till mitten av 2015, då andelen var som störst, 66 procent.⁹⁹

Figur 8 Andel personer som hade arbete som huvudsaklig inkomstkälla 2013–2022 för dem som lämnade aktivitetsersättningen självmant, på grund av avslag eller vid 30 års ålder år 2012

Källa: Försäkringskassans databas Midas. 966 personer lämnade aktivitetsersättningen självmant. 265 personer lämnade pga. avslag. 1 694 personer lämnade vid 30 års ålder.

⁹⁸ Till denna grupp räknas ett litet antal personer som fick ersättningen indragen.

⁹⁹ Försäkringskassan (2020), *Svar på regeringsuppdrag: Rapport – Uppföljning av sjukfrånvarons utveckling*, s. 54.

Andelen som arbetar skiljer sig åt mellan personer med olika diagnoser

Gemensamt för alla med aktivitetsersättning är att de har en sjukdom eller en funktionsnedsättning som medför att arbetsförmågan är nedsatt. I det här avsnittet undersöker vi om andelen som arbetar skiljer sig åt mellan personer med olika slags diagnoser.

Det finns svårigheter med att dela in personer i diagnosgrupper

En uppdelning i diagnosgrupper medför tolkningssvårigheter. Till exempel är vissa registrerade diagnoser övergripande medan andra är mer detaljerade. I tillägg till detta har Autism Sverige påpekat att i diagnosgruppen genomgripande utvecklingsstörningar (F84) ingår bland annat autism som kan såväl mer som mindre omfattande funktionsnedsättning. Det finns därför en risk att en sådan här kategorisering blir missvisande.¹⁰⁰

Inom flertalet diagnosgrupper finns alltså stor variation när det gäller graden av funktionsnedsättning. Det kan förklara varför vissa personer med en diagnos arbetar medan andra personer med samma diagnos beviljas sjukersättning efter att de lämnat aktivitetsersättningen.

Högst andel som arbetar bland personer med lindrig psykisk utvecklingsstörning eller hyperaktivitetsstörning

Eftersom antalet personer inom olika diagnosgrupper ofta är få studerar vi här enbart de åtta vanligaste diagnoserna bland dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012. Av dessa var det personer med lindrig psykisk utvecklingsstörning¹⁰¹ eller hyperaktivitetsstörningar (exempelvis ADHD) som i högst utsträckning hade arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla efter att de lämnat aktivitetsersättningen. Bland dem arbetade ungefär tre av tio ett år efter att de lämnat aktivitetsersättningen, och ungefär fyra av tio i slutet av uppföljningsperioden.

Inom vissa diagnosgrupper är andelen som arbetar respektive som har sjuk- eller aktivitetsersättning relativt stabil under uppföljningsperioden, medan det inom andra diagnosgrupper sker större förändringar över tid. Exempelvis var det under uppföljningsperioden ingen större förändring av andelen som arbetar

¹⁰⁰Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-17

¹⁰¹I ICD-klassificeringen lindrig psykisk utvecklingsstörning ingår personer med IQ i intervallet 50–69. Hos vuxna innebär det en mental ålder från 9 till under 12 år. Det medför vanligtvis inlärningssvårigheter i skolan. Många vuxna med lindrig psykisk utvecklingsstörning kan arbeta, upprätta goda sociala relationer och bidra till samhället.

respektive som har sjuk- eller aktivitetsersättning bland personer med schizofreni, medan andelen med sjuk- eller aktivitetsersättning ökade tydligt bland personer med andra ångestsyndrom. Eftersom antalet personer inom de olika diagnosgrupperna är relativt få bör resultaten tolkas med viss försiktighet.

Tabell 1 De vanligaste diagnoserna bland personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012 samt andelen som arbetar respektive har sjuk- eller aktivitetsersättning

Huvuddiagnos (ICD-kod)	Andel som arbetade 2013 (procent)	Andel som arbetade 2022 (procent)	Andel med sjuk- eller aktivitetsersättning 2013 (procent)	Andel med sjuk- eller aktivitetsersättning 2022 (procent)	Antal personer som lämnade ersättningen 2012
Lindrig psykisk utvecklingsstörning (F70)	30	41	39	44	264
Hyperaktivitetsstörningar (F90)1	32	38	26	28	251
Specifika personlighetsstörningar (F60)	24	32	33	37	198
Andra ångestsyndrom (F41)	25	32	26	39	145
Genomgripande utvecklingsstörningar (F84)2	24	29	42	47	367
Bipolär sjukdom (F31)	24	32	29	34	85
Fobiska syndrom (F40)	21	29	18	28	82
Schizofreni (F20)	5	9	72	72	115

Källa: Försäkringskassans databas Midas. Diagnoserna är de åtta vanligaste och har sorterats utifrån hur stor andel som har arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla år 2022.¹ I F90 ingår bland annat ADHD.² I F84 ingår bland annat autism.

Såsom framgår av tabellen är det svårt att utläsa något tydligt mönster. Samtidigt som en högre andel av dem med lindrig psykisk utvecklingsstörning och hyperaktivitetsstörningar har arbetsinkomster är det också många med dessa diagnoser som har sjuk- eller aktivitetsersättning efter att de lämnat aktivitetsersättningen. Samma sak gäller alla redovisade diagnoser förutom schizofreni, där en klart mindre andel kommer ut på arbetsmarknaden jämfört med andelen som återvänder till sjuk- eller aktivitetsersättningen.

Andelen som etablerar sig på arbetsmarknaden ökar med tiden

Tidigare i det här kapitlet har vi undersökt hur många av dem som lämnat aktivitetsersättningen som senare har arbetsinkomster som sin huvudsakliga inkomstkälla. I följande avsnitt grupperar vi de

personer som har sin huvudsakliga inkomst från arbete utifrån i modellen över etableringsprocessen på arbetsmarknaden.¹⁰²

I redovisningen ingår alltså endast de personer som haft sin huvudsakliga inkomst från arbete. Den population som uppgifterna gäller förändras mellan åren eftersom vissa personer rör sig till och från arbetsmarknaden.

Efter ett år hade runt åtta procent etablerat sig på arbetsmarknaden

Av de 2 925 personer som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 var det 672 personer som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete under år 2013. Av dem hade 228 personer så pass höga inkomster att de räknades som etablerade på arbetsmarknaden. Det motsvarar 8 procent av alla som lämnade aktivitetsersättningen år 2012. En majoritet av dem som hade arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla hade ett år efter att de lämnat aktivitetsersättningen så pass låga inkomster att de befann sig i introduktionsfasen eller etableringsfasen på arbetsmarknaden.

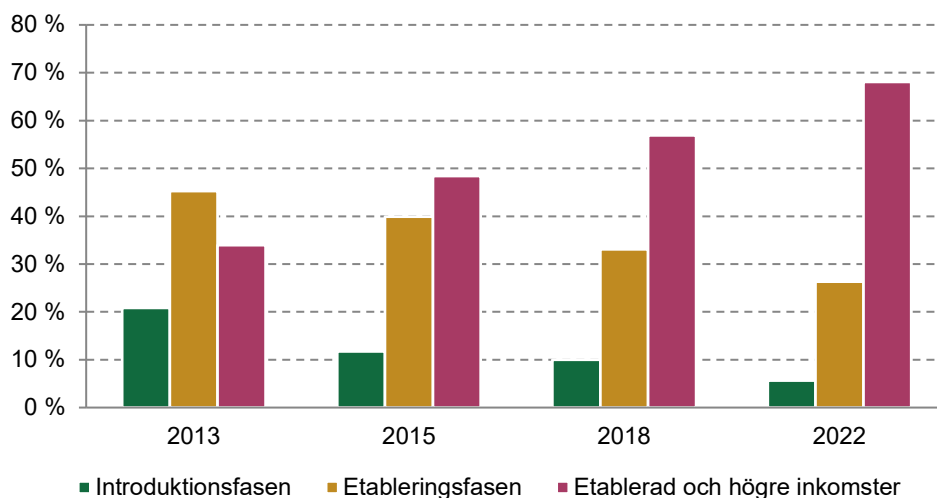
Tre år efter att de lämnat aktivitetsersättningen, år 2015, hade antalet som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete ökat till 767 personer. Av dem hade 371 personer så pass höga inkomster att de räknades som etablerade på arbetsmarknaden. Det motsvarade 13 procent av alla som lämnade aktivitetsersättningen 2012. De som var etablerade på arbetsmarknaden utgjorde nu den största gruppen bland de som hade arbete som huvudsaklig inkomstkälla.

År 2018 och 2022 har antalet som har arbete som huvudsaklig inkomstkälla ökat till 870 respektive 871 personer. För dessa år hade 495 personer (17 procent) respektive 593 personer (20 procent) av dem som lämnade aktivitetsersättningen 2012 så pass höga inkomster från arbete att de kunde anses vara etablerade på arbetsmarknaden. Gruppen som var etablerad på arbetsmarknaden var nu klart större än de som befann sig i till introduktionsfasen och etableringsfasen.

Under hela uppföljningsperioden är det fler män än kvinnor som lyckats etablera sig på arbetsmarknaden. I etableringsfasen och introduktionsfasen är det en jämnare könsfördelning, men ofta med en övervikt av kvinnor.

¹⁰²Behrenz, Lars och Månsson, Jonas (2022), *Bakåtblick på vägen fram – en ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad*, rapport 2022:1

Figur 9 Andelen personer per etableringsfas, av dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 och som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete

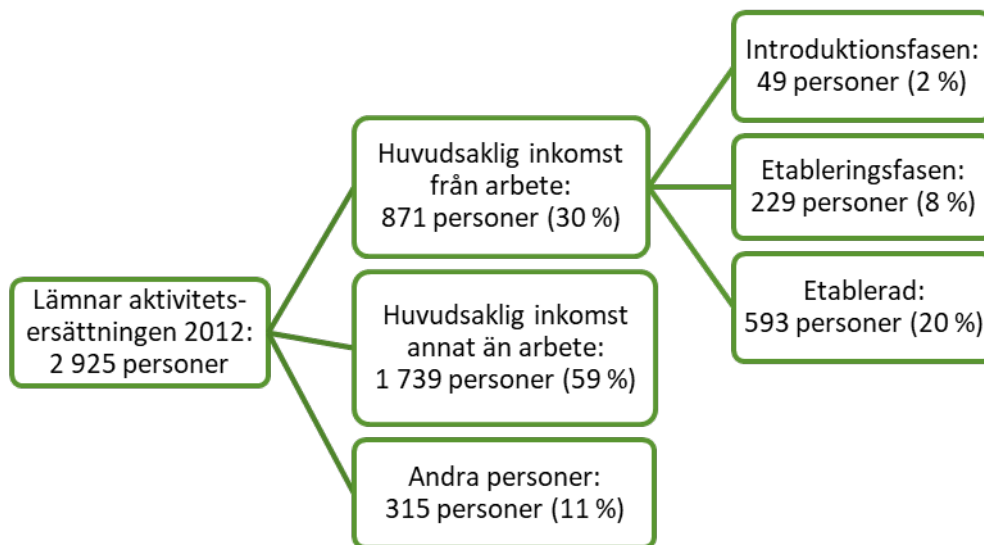

Källa: Försäkringskassan, N 2013=672, 2015=767, 2018=870 och 2022=871 (antalet personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012 och som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete för åren 2013, 2015, 2018 och 2022). Notera dock att intervallet mellan 2018 och 2022 är längre än övriga intervall, 4 år i stället för 3.

Nära en femtedel var etablerade på arbetsmarknaden 10 år senare

I kapitlet har vi följt dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 för att se hur vanligt det är att etablera sig på arbetsmarknaden efter en period med aktivitetsersättning. År 2022, det vill säga tio år efter att de lämnade aktivitetsersättningen, hade 30 procent sin huvudsakliga inkomst från arbete. Två tredjedelar av dem var etablerade på arbetsmarknaden medan en tredjedel hade en så pass låg inkomstnivå att de inte kunde anses vara etablerade på arbetsmarknaden.

Figur 10 Personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012, grupperade efter huvudsaklig inkomstkälla och etablering på arbetsmarknaden 2022

Kommentar: I gruppen huvudsaklig inkomst annat än arbete ingår personer som har aktivitetsstöd, sjuk- eller aktivitetsersättning, sjuk- eller rehabiliteringspenning och sjuk- eller rehabiliteringspenning i särskilda fall.

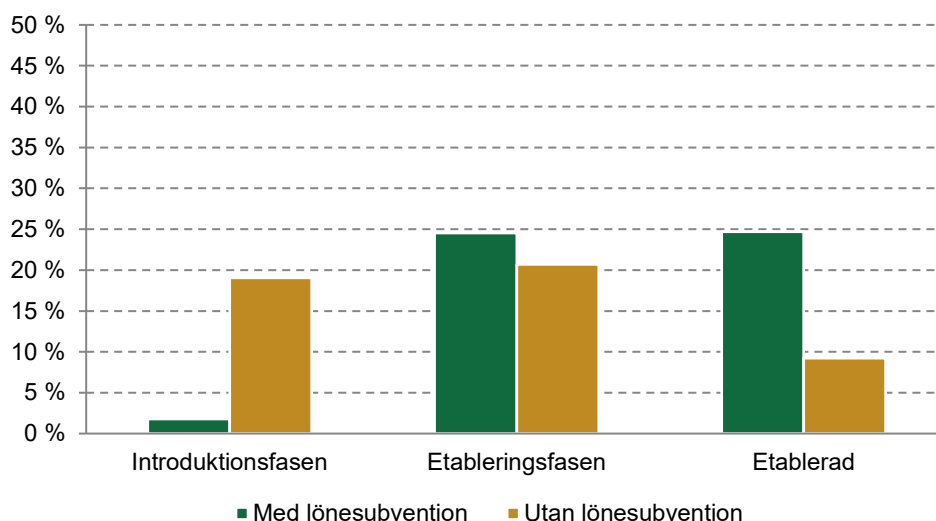
Över tid arbetar allt fler utan särskilda subventioner

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det önskvärt att subventionerade anställningar bara används en kortare tid, som ett steg på vägen till att vara etablerad på den reguljära arbetsmarknaden, utan särskilda subventioner.

Av dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 och ett år senare hade sin huvudsakliga inkomst från arbete hade ungefär hälften, 51 procent, en subventionerad anställning.¹⁰³ Av dem som var etablerade på arbetsmarknaden hade närmare tre fjärdedelar en subventionerad anställning. I etableringsfasen var det lite fler än hälften. I gruppen som befann sig i introduktionsfasen, där arbetsinkomsten är låg, var det ovanligt att ha en subventionerad anställning. Det kan ha sin förklaring i att en förutsättning för lönesubvention är att lönen överstiger en nivå som de i introduktionsfasen inte har.

¹⁰³Här ingår personer som har anställning hos Samhall i gruppen som har subventionerade anställningar.

Figur 11 Etableringsgrad och subvention 2013 för dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 och som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete, antal

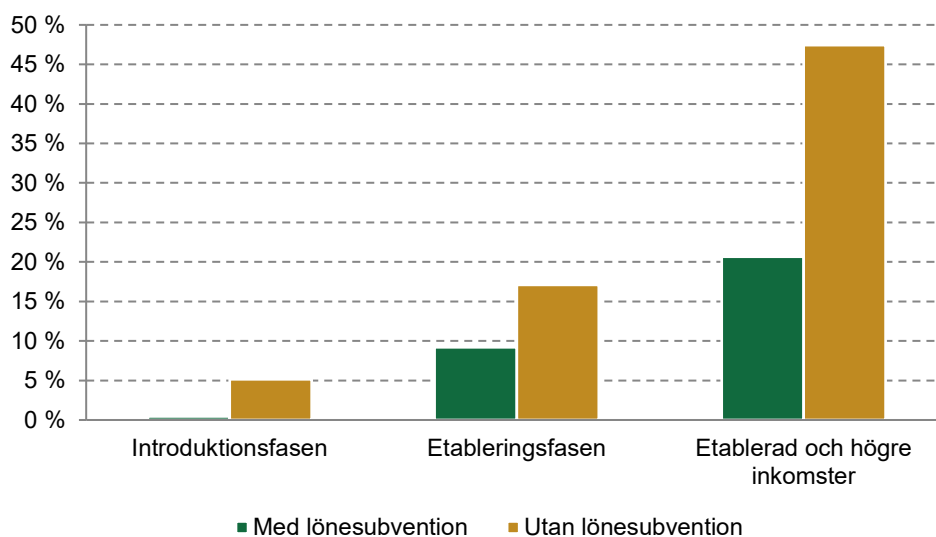
Källa: Försäkringskassans databas Midas, N=672 (antalet personer som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 och som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete år 2013).

I gruppen som är etablerade på arbetsmarknaden eller har en högre etableringsgrad minskar andelen med lönesubvention för varje år under uppföljningsperioden. År 2022 hade närmare en tredjedel en anställning med lönesubvention. Det innebär att drygt två tredjedelar hade en anställning utan särskild lönesubvention.

Något som är slående är utvecklingen för de som är etablerade på arbetsmarknaden. Ett år efter att de lämnat aktivitetsersättningen hade de flesta en subventionerad anställning. Tio år senare var förhållandena de omvända, fler än dubbelt så många av de som var etablerade på arbetsmarknaden hade en anställning utan särskilda subventioner.

Av alla dem som lämnade aktivitetsersättningen 2012 var 14 procent etablerade på arbetsmarknaden utan särskilda subventioner tio år senare.

Figur 12 Etableringsgrad och subvention 2022 för dem som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 och som hade sin huvudsakliga inkomst från arbete, antal

Källa: Försäkringskassans databas Midas. N=871 (antalet personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012 och hade sin huvudsakliga inkomst från arbete år 2022).

Uppgifterna kan jämföras med resultaten i Försäkringskassans uppföljning från år 2013, där förhållandevis många av de som hade inkomster från tjänst hade stöd i form av lönesubvention.¹⁰⁴ Då undersöktes enbart hur många som arbetade på ett års sikt; med tanke på det överensstämmer slutsatserna med resultatet i denna rapport. Nu har vi också kunnat komplettera bilden med uppgifter för senare år, som visar att förhållandevis många övergår till anställningar utan lönesubvention, på längre sikt.

Lägre arbetsinkomster än övriga befolkningen

Av dem som lämnade aktivitetsersättningen 2012 var det alltså 23 procent som i början av uppföljningsperioden och 30 procent som i slutet av perioden hade arbetsinkomster som sin huvudsakliga inkomstkälla. Men jämfört med övriga befolkningen var deras inkomster förhållandevis låga.

För de 672 personer som lämnade aktivitetsersättningen år 2012 och som efter ett år hade sin huvudsakliga inkomst från arbete var medianen för deras arbetsinkomster 130 500 kronor år 2013. Motsvarande belopp för år 2022 var 263 000 kronor. Samtidigt var

¹⁰⁴Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2.

medianlönen för hela befolkningen 327 600 kronor år 2013 och 410 400 kronor år 2022.¹⁰⁵

Detta är inte en helt rättvis jämförelse. Medianinkomsten för den övriga befolkningen inkluderar personer som har varit i arbetslivet länge och därför kan förväntas ha högre inkomster än de som är nya i arbetslivet. Dessutom tyder tidigare rapporter på att personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning i lägre grad än andra arbetar heltid, vilket också bidrar till den lägre inkomstnivån.

Men nivån på inkomsterna bekräftar bilden om att personer som lämnar aktivitetsersättningen ofta hamnar i yrken med låga löner, vilket Riksförbundet Attention har framhållit.¹⁰⁶ Även Riksförbundet FUB har i sin återkommande rapport *Fångad i fattigdom* framhållit att personer med intellektuell funktionsnedsättning typiskt sett lever i en svår ekonomisk situation. Samtidigt som de ofta har små möjligheter att öka sina inkomster, har de ofta dåliga förutsättningar för att minska sina utgifter.¹⁰⁷ Därtill visar en rapport från European Disability Forum att levnadsomkostnaderna för personer med funktionsnedsättning är höga i Sverige jämfört med andra europeiska länder.¹⁰⁸

I Försäkringskassans uppföljning av aktivitetsersättning från år 2013 redovisades vissa uppgifter om inkomstnivåer. Uppföljningen visade att den disponibla inkomsten för personer med aktivitetsersättning var lägre än för andra jämnåriga. Den stora skillnaden i disponibel inkomst framträdde dock senare i livet. Medan personer som beviljats aktivitetsersättning i genomsnitt har en fortsatt låg disponibel inkomst senare i livet ökar inkomsterna för andra personer. I uppföljningen inkluderades alla typer av inkomst, inklusive insatser från samhället. Om man i stället enbart hade tittat på inkomster som grundas på arbetsinsatser på den öppna arbetsmarknaden hade inkomstskillnaderna varit väsentligt större.¹⁰⁹ De uppgifter som redovisas i den här rapporten bekräftar i huvudsak denna slutsats.

Det verkar vara relativt ovanligt att personer i den här gruppen vi studerat både arbetar och har sjuk- eller aktivitetsersättning på deltid.

¹⁰⁵Uppgifter om medianlön för hela befolkningen från SCB. Uppgifter om medianinkomst för personer som har haft aktivitetsersättning baseras på beräkningar genom Midas (Försäkringskassan).

¹⁰⁶Försäkringskassans dnr FK 2023/017923-16.

¹⁰⁷FUB (2023), *Fångad i fattigdom*.

¹⁰⁸European Disability Forum (2023), *European human right report issue 7-2023, The Right to Work: The employment situation of persons with disabilities in Europe*.

¹⁰⁹Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga* Socialförsäkringsrapport 2013:2, s. 83–100.

Det antyder att den lägre inkomsten på grund av deltidsarbete inte uppvägs av sjukersättning.¹¹⁰

På gruppnivå stiger arbetsinkomsterna för varje år under uppföljningsperioden, men för varje år finns det personer som har mycket låga arbetsinkomster. Inkomstnivån för dessa personer är så pass låg att det därför kan förutsättas att personerna behöver stöd från andra för sin försörjning.

¹¹⁰Till exempel hade endast 105 personer av de 2 925 som lämnade aktivitetsersättningen 2012 inkomst från både arbete och sjuk- och aktivitetsersättning ett år senare (2013).

Diskussion

I det här kapitlet diskuterar vi de resultat som framkommit i rapporten samt hur många av dem som har haft aktivitetsersättning som kan tänkas ha förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden. Vi går också igenom möjliga åtgärder för att förbättra utfallet av aktivitetsersättningen.

En förhållandevis stor andel av dem som haft aktivitetsersättning kommer på sikt in på arbetsmarknaden. Samtidigt verkar det som att potentialen hos personer som har arbetsförmåga inte realiserats fullt ut. Vi bedömer att en högre andel än de 20 procent som i dag etablerar sig på arbetsmarknaden borde kunna etablera sig på arbetsmarknaden.

Det finns ett antal olika åtgärder som kan övervägas för en snabbare habilitering och rehabilitering, samt för att stärka dessa personers möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden. Det kan handla om att stimulera ökat deltagande i arbetsnära aktiviteter, åtgärder för en effektivare administration av aktivitetsersättningen och att öka efterfrågan på arbetskraft från personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning.

Aktivitetsersättningen är en startpunkt för många unga med funktionsnedsättning

Aktivitetsersättning ska ge förutsättningar för unga personer med nedsatt arbetsförmåga att leva ett aktivt liv och ta tillvara möjligheterna till individuell utveckling samt tillgodose deras behov av ekonomisk och social trygghet. Ersättningen tillkom bland annat mot bakgrund av uppfattningen om att alla människor ska ges möjlighet att försörja sig själva genom eget arbete.¹¹¹ Genom aktivitetsersättning får många unga en möjlighet att bli självförsörjande och etablera sig i samhället som inte fanns innan ersättningen tillkom.

I rapporten har vi kunnat visa att en förhållandevis stor andel av de som fått aktivitetsersättning arbetar på längre sikt, varav vissa helt utan subventioner. För de som lämnade aktivitetsersättningen 2012 handlar det om 14 procent som tio år efter att de lämnat ersättningen var etablerade på arbetsmarknaden utan särskilda subventioner. Det talar för att aktivitetsersättningen har positiva effekter som det föregående systemet inte hade. Att en viss person får fotfäste på arbetsmarknaden kan ha många orsaker, och vi har inte undersökt

¹¹¹Jfr. SOU 1997:166 *Ohälsförsäkringen – Trygghet och aktivitet*, s. 99 f.

sambandet mellan att någon har aktivitetsersättning och får arbete flera år senare, men med det föregående systemet med förtidspension hade dessa personer sannolikt inte kommit ut på arbetsmarknaden alls. Utan aktivitetsersättningen hade dessa personer sannolikt inte kunnat leva ett vanligt liv. I regel har de dock lägre arbetsinkomster än andra.

Samtidigt visar rapporten att det finns personer inom gruppen som har stadigvarande nedsatt arbetsförmåga. En tredjedel av dem som ingår i denna uppföljning återvänder till sjuk- eller aktivitetsersättning redan efter ett år, och har sedan sjuk- eller aktivitetsersättning varje år under uppföljningsperioden.

Det finns flexibilitet inom ramen för regelverket

I ersättningen finns en inbyggd balansgång eftersom den har flera mål. Målen innefattar dels ambitionen att ge dem med nedsatt arbetsförmåga på grund av svårare hälsotillstånd en ekonomisk trygghet, dels att ge dem med lindrigare hälsotillstånd stimulans till eget arbete.¹¹²

Flera intressenter uppfattar att det finns hinder i reglerna för aktivitetsersättningen, som är till synes omotiverade. Till exempel framhåller Riksförbundet Attention att många unga upplever det som skrämmande att prova ett arbete eller annan insats som innebär att aktivitetsersättningen upphör. De är rädda att de inte kommer få aktivitetsersättning igen, om de inte orkar eller kan arbeta, så som de försökt göra. Attention menar att det vore bra om förutsättningarna för att prova på arbete samtidigt som personen är garanterad att kunna gå tillbaka till ersättningen inom en viss tid bör utvecklas.¹¹³ Utredningen om sjuk- och aktivitetsersättningen samt förmåner vid rehabilitering har lämnat förslag för ytterligare flexibilitet i regelverket.¹¹⁴

Hur många skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden?

De uppgifter som tagits fram i samband med den här rapporten visar att en del av dem som haft aktivitetsersättning senare etablerar sig på arbetsmarknaden. Frågan är om det vore möjligt för fler, och i så fall hur stor andel av dem som har haft aktivitetsersättning, att etablera sig på arbetsmarknaden?

¹¹²Jfr. SOU 2021:69 *En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet*, s. 574

¹¹³Försäkringskassans dnr. FK 2023/017923 16

¹¹⁴SOU (2021:69) *En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet*

Av de personer som lämnade aktivitetsersättningen 2012 räknades nära 20 procent som etablerade på arbetsmarknaden i slutet av uppföljningsperioden. Ytterligare 10 procent arbetade, men hade så pass låga inkomster att de inte räknades som etablerade på arbetsmarknaden. Vi har inte undersökt varför en del av dem som har arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla har så låga inkomster att de inte kan anses vara etablerade på arbetsmarknaden. En mindre andel har partiell sjukersättning, men de allra flesta har inte det. Orsaken till att dessa personer har så låga inkomster kan vara att de arbetar deltid, att de varit arbetslösa eller att de bara arbetar delar av året.

Dessutom var det ungefär 10 procent som inte hade arbete som sin huvudsakliga inkomstkälla, och som inte heller hade rätt till ersättning från sjukförsäkringen. I rapporten benämner vi denna grupp *Andra personer*.

Det är troligt att fler skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden

Det ovanstående väcker flera frågor. Hur kommer det sig att vissa personer som arbetar har så pass låga inkomster? Hur stor andel av personerna i gruppen *andra personer* borde kunna etablera sig på arbetsmarknaden? Dessa frågor kan inte besvaras utförligt enbart med stöd av de uppgifter vi har samlat in, men det verkar rimligt att anta att fler borde kunna etablera sig på arbetsmarknaden:

- Vi bedömer att vissa av dem som ingår i de 10 procent som i dag arbetar utan att vara etablerade på arbetsmarknaden skulle kunna uppnå inkomster på en nivå där de kan anses vara etablerade på arbetsmarknaden. Det kan finnas anledning att utreda vilka åtgärder de kan gynnas av, men sannolikt återfinns sådana åtgärder utanför socialförsäkringssystemets område.
- Även en viss andel av de 10 procent i gruppen *andra personer*, borde kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Detta eftersom det kan förutsättas att de inte har stadigvarande nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning, vilket hade gett dem rätt till sjukersättning.

Sammanlagt antar vi att högst 40 procent av de som lämnade aktivitetsersättningen 2012 kan komma att etablera sig på arbetsmarknaden. Det inkluderar de båda grupperna ovan, samt de nära 20 procent som redan i dag etablerar sig på arbetsmarknaden.

Det finns emellertid goda skäl att anta att en så pass hög etableringsgrad som 40 procent inte är realistisk. I många fall är det naturligt att vara frånvarande från arbetsmarknaden en period, till exempel för att studera eller vara föräldraledig. Ytterligare andra personer kommer trots att de arbetar ha svårt att uppnå den

inkomstnivå som krävs för att anses vara etablerad på arbetsmarknaden. Den verkliga andelen personer som skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden kan därför förväntas vara lägre.

Möjliga förändringar för att få fler att etablera sig på arbetsmarknaden

I tidigare rapporter, både från Försäkringskassan och andra, har olika förslag framförts för att stärka möjligheterna för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning att kunna hävda sig på arbetsmarknaden. I ljuset av de uppgifter som framkommit i den här rapporten finns det skäl att överväga vissa av dessa åtgärder.

Det finns skäl att utreda tydligare incitament för att delta i arbetsnära aktiviteter

I förarbetena till aktivitetsersättningen framhöll regeringen att ersättningen skulle verka för aktivitet, och inte ett passivt förhållningssätt, samtidigt som den ekonomiska tryggheten inte påverkas. I propositionen framhölls samtidigt att det ska vara frivilligt att delta i aktiviteter.¹¹⁵

I en uppföljning 2013 konstaterade Försäkringskassan att det saknas tecken på att ambitionen om att öka delaktigheten i samhället för unga med funktionsnedsättning, via aktiviteter, habilitering och rehabilitering, hade varit framgångsrik.¹¹⁶ De ungas motivation att komma in på arbetsmarknaden var ibland inte så stark, eftersom de då riskerade att inte längre beviljas aktivitetsersättning igen om försöket att vara på arbetsmarknaden inte föll väl ut.

Funktionsrätt Sverige har påpekat att många personer hamnar i passivitet, vilket även Riksrevisionen har uppmärksammat.¹¹⁷ Passiviteten kan leda till "inlåsning" i aktivitetsersättning och till att individerna hamnar utanför arbetsmarknaden. Det innebär också en samhällsekonomisk kostnad i de fall inlåsningen försenar arbetslivsetablering.¹¹⁸

Ersättningen tycks alltså vara konstruerad på ett sådant sätt att den delvis motverkar sitt syfte. Exempelvis saknas omedelbara

¹¹⁵Prop. 2000/01:96 *Sjukersättning och aktivitetsersättning istället för förtidspension* s. 80 f.

¹¹⁶Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2, s. 30.

¹¹⁷Funktionsrätt Sveriges synpunkter finns diarieförda hos Försäkringskassan, FK 2023/017923-23. Uppgiften från Riksrevisionen finns i RiR 2015:7, *Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet?*

¹¹⁸RiR 2015:7, *Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet?* s. 97.

ekonomiska incitament för att delta i arbetsnära aktiviteter och utveckla sin arbetsförmåga. Man får lika stor ersättning oavsett om man deltar i aktiviteter eller inte. De som har aktivitetsersättning saknar alltså den typ av ekonomiskt incitament som kan antas ha stor betydelse för resten av befolkningen, nämligen lön. För vissa personer, som kan antas stå närmare arbetsmarknaden, kan inlåsningseffekten göra att aktivitetsersättningen blir en fälla, snarare än ett stöd på vägen till arbetsmarknaden.

Även Riksrevisionen uppmärksammade avsaknaden av incitament, men påpekade samtidigt att det är oklart hur stor den samhällsekonomiska vinsten skulle bli med stärkta incitament, eftersom det beror på i vilken utsträckning de enskilda individerna i slutändan får ett arbete.¹¹⁹

I rapporten har vi kunnat visa att en inte obetydlig andel av de som lämnar aktivitetsersättningen kommer i arbete och 14 procent etablerar sig på arbetsmarknaden utan särskilda subventioner. Om insatser som ökar denna andel införs kommer det rimligtvis att ha samhällsekonomiska effekter.

Det kan övervägas om den ekonomiska trygghet som aktivitetsersättningen utgör, bör kompletteras med en bonus för de personer som deltar i arbetsnära aktiviteter.

Tydligare incitament att delta i aktiviteter skulle kunna bidra till snabbare habilitering eller rehabilitering. En onödigt lång habilitering eller rehabilitering får långvariga ekonomiska konsekvenser för en person som i framtiden kan arbeta.

Det ligger i var och ens intresse att dra nytta av de insatser man har rätt till. Samtidigt är det inte svårt att tänka sig att unga personer med nedsatt arbetsförmåga kan ha svårt att överblicka den utvecklingstrappa som ligger framför dem och svårt att fokusera på ett för många avlägset mål om att bli etablerad på arbetsmarknaden. Stimulanser som bidrar till en högre takt i habiliteringen eller rehabiliteringen kan komplettera den grundtrygghet som aktivitetsersättningen redan i dag utgör och bidra till att vissa personer undgår den fälla som aktivitetsersättningen kan bli.

En sammanhållen prövning kan bidra till att fler får den ersättning som är ämnad för dem

I rapporten framträder en tydlig klyfta mellan de personer som efter att de lämnat aktivitetsersättningen har arbetsförmåga och de personer vars arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt. De personer som kommer i arbete återvänder i regel inte till sjuk- eller aktivitetsersättningen. Samtidigt är det omvända tydligt; det är

¹¹⁹RiR 2015:7, *Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet?*

sällsynt att personer som efter att de lämnat aktivitetsersättningen återvänder till sjuk- eller aktivitetsersättning senare kommer i arbete.

Skillnaderna i arbetsförmåga understryks av att 9 procent har sin huvudsakliga inkomst från arbete varje år efter att de lämnat ersättningen, samtidigt som en tredjedel återvänder till sjuk- eller aktivitetsersättning redan efter ett år, och sedan har sjuk- eller aktivitetsersättning varje år.

I linje med vad som framkommit tidigare i rapporten kan vi därför anta att de individuella förutsättningarna för personer som lämnar ersättningen att få och behålla ett arbete skiljer sig kraftigt åt.

Regeländringen år 2017, som gjorde att personer med stadigvarande nedsatt arbetsförmåga kan beviljas sjukersättning redan innan de fyllt 30 år, syftade delvis till att renodla aktivitetsersättningen och underlätta för Försäkringskassan att se till att varje person får rätt insats utifrån sina behov.¹²⁰ Men Försäkringskassan ska pröva den sökandes personliga förhållanden mot regelverket för den ersättning som ansökan avser. Försäkringskassan kan alltså inte på egen hand välja att pröva ansökan mot en annan ersättning, i det här fallet sjukersättning, även om den är lämpligare. Det finns därför en risk att syftet med regeländringen inte uppnås i praktiken.

Det skulle kunna övervägas om ytterligare justeringar i regelverket bör göras för att renodla aktivitetsersättning och säkerställa att personer som redan tidigt bedöms inte kunna vara aktuella för arbete i framtiden i stället beviljas sjukersättning. Ett sätt skulle kunna vara att ge Försäkringskassan möjlighet att pröva vilken ersättning som lämpar sig bäst i det enskilda fallet.

En utredning om en sådan förändring bör beakta enskildas och deras anhörigas intressen såväl som de förväntade effektivitetsvinsterna.

Det allmänna kan göra mer

Redan när aktivitetsersättningen infördes framhöll regeringen att socialförsäkringssystemet inte ensamt kunde ta ansvaret för att realisera målet om aktivitet och självständighet hos de enskilda personerna. Det krävs helt naturligt, menade regeringen, att samhället utvecklar de övriga insatser som behövs för att personerna ska kunna ges likvärdiga villkor. Detta alltså utöver initiativ från personerna själva.¹²¹

Olika insatser för att få myndigheter att anställa personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden har prövats i omgångar. Trots detta pekar tidigare studier på att få personer med

¹²⁰Jfr prop. 2016/17:1, utg.omr. 10, s. 52 f.

¹²¹Jfr prop. 2000/01:96, *Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension*, s. 71 f.

funktionsnedsättning har anställning hos statliga myndigheter. En kartläggning av statens möjligheter att bidra till att fler med funktionsnedsättning kommer i arbete och vilka anpassningar som behövs för detta skulle kunna ge svar på om staten kan göra mer för den grupp som den här rapporten handlar om.

Ytterligare möjligheter för myndigheter att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning, däribland personer som lämnar aktivitetsersättningen, finns inom regelverket för offentlig upphandling. Det kan till exempel handla om att göra fler upphandlingar som är reserverade för företag vars främsta syfte är social och yrkesmässig integration av personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. En ökad efterfrågan på tjänster som utförs av företag som anställer personer med funktionsnedsättning, skulle stärka incitamentet för företag att anställa och behålla personer med nedsatt arbetsförmåga. Det skulle också bidra till att sådana företag blir mer bärkraftiga och kan expandera sin verksamhet. Arbeten via reserverade upphandlingar kommer dock att fördelas på fler än de personer som har haft aktivitetsersättning, eftersom även andra personer kan räknas till gruppen som anses ha funktionsnedsättning eller som står långt från arbetsmarknaden.

Ordlista

Funktionsnedsättning definieras i Socialstyrelsens termbank som en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.

Nedsatt arbetsförmåga: För det här uttrycket finns det ingen gemensam definition som sträcker sig över de olika rättsområden där det tillämpas.¹²² Uttrycket har ifrågasatts av flera funktionsrättsorganisationer med motiveringen att det riskerar att bidra till diskrimineringen av personer med funktionsnedsättning.¹²³ Eftersom det saknas en enhetlig definition finns risk att olika myndigheter i enskilda fall gör olika bedömningar av hur pass nedsatt personens arbetsförmåga är. Trots dessa invändningar använder vi begreppet i rapporten eftersom det i dagsläget får anses vara etablerat. Ett exempel på det är att lagstiftaren använder begreppet.

Med *arbete* menas i rapporten att personen har haft sin huvudsakliga inkomst från tjänst eller näringsverksamhet. Inkomstuppgifterna som redovisas säger dock inget om personen har arbetat heltid eller deltid, hela året eller bara delar av året. Personerna i gruppen som arbetar kan antas stå närmare arbetsmarknaden än dem som inte har någon ersättning från tjänst alls, trots att inkomsterna kan vara låga. Arbetsinkomster från subventionerade anställningar och anställningar vid Samhall är inkluderade i uttrycket *förvärvsarbete på arbetsmarknaden*.¹²⁴ I rapporten antas *arbete* och *förvärvsarbete* ha samma innebörd. Högsta förvaltningsdomstolen resonerade i ett avgörande från år 2019 om vad som ska anses utgöra arbete.¹²⁵ Domstolen menade att om den försäkrade behöver omfattande och kontinuerlig handledning för att kunna utföra sina arbetsuppgifter saknas i regel ett ekonomiskt värde för en arbetsgivare oavsett om arbetet i och för sig blir väl genomfört. Det kan då inte anses vara

¹²²Frågan om en definition av uttrycket "nedsatt arbetsförmåga" har varit föremål för ett antal utredningar under åren, se t.ex. SOU 1997:166 *Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet* och SOU 2008:66 *Arbetsförmåga? En översikt av bedömningsmetoder i Sverige och andra länder*. Se även prop. 2016/17:188 *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*, s. 38 för en översiktlig beskrivning.

¹²³Arbetet, "Skrota begreppet 'nedsatt arbetsförmåga' nu", 13 april 2018.

¹²⁴Jfr Högsta förvaltningsdomstolen, HFD 2011 ref. 63 I–III.

¹²⁵Jfr Högsta förvaltningsdomstolen, HFD 2019 ref. 48.

fråga om ett förvärsarbete på arbetsmarknaden, menade domstolen.

Det finns ingen vedertagen definition av vad det innebär att vara *etablerad* eller *självförsörjande* på arbetsmarknaden.¹²⁶ I rapporten använder vi en teoretisk modell för att analysera etableringsgraden för dem som lämnar aktivitetsersättningen. Modellen baseras på nivån på personernas inkomster från arbete. Det innebär att en person som uppnått en viss nivå av etablering ändå kan ha så pass låg inkomst att hen i praktiken inte är självförsörjande.

¹²⁶Behrenz, Lars och Månsson, Jonas (2022), Bakåtblick på vägen fram – En ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad, rapport 2022:1, s. 50.

Referenser

Arbetet (2018), "Skrota begreppet 'nedsatt arbetsförmåga' nu", 13 april 2018.

Arbetsförmedlingen (2023), *Återrapport: Uppdrag till Arbetsförmedlingen att analysera och redovisa behov hos långtidsarbetslösa som står särskilt långt från arbetsmarknaden.*

Behrenz, Lars och Månsson, Jonas (2022), *Bakåtblick på vägen fram – en ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad*, rapport 2022:1.

Betänkande 2017/18:SoU5, *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.*

Deana, Evan E. m.fl. (2022), "Employer willingness to hire people with intellectual disability: the influence of employer experience, perception of work and social responsibility" i *Journal of vocational rehabilitation* vol. 57, s. 85–95.

Dir. 2024:4 *Översyn av Samhall aktiebolags uppdrag, verksamhet och förutsättningar.*

Ds 2000:40 *Aktivitetsersättning – Nytt försäkringsstöd för unga med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan.*

Ds 2008:23 *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.*

European Disability Forum (2023), *European human right report issue 7-2023, The Right to Work: The employment situation of persons with disabilities in Europe.*

FN (2024), *Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Sweden CRPD/C/SWE/CO/2-3.*

Försäkringskassan (2013), *Tio år med aktivitetsersättning - en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*, socialförsäkringsrapport 2013:2.

Försäkringskassan (2017), *Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning*, socialförsäkringsrapport 2017:5.

Försäkringskassan (2020), *Svar på regeringsuppdrag Rapport – Uppföljning av sjukfrånvarons utveckling 2020.*

Försäkringskassans IM 2023:089 – Arbetssätt i rehabiliteringssamverkan med Arbetsförmedlingen och FAQ – Arbetssätt för rehabiliteringssamverkan 2023–2024, version 3.

Fremia (2023), *Höjt tak för lönebidragen – En effektiv väg till arbete och delaktighet*.

FUB (2023), *Fångad i fattigdom*.

Funktionsrätt Sverige (2023), "Regeringen, hur ska ni förbättra situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning?" Pressmeddelande den 9 maj.

Gustafsson, Johanna (2010), *Hållbart arbete – Arbetsliv för personer med nedsatt arbetsförmåga* Örebro: Örebro Universitet.

Gustafsson, Johanna; Prieto Peralta, Julio och Danermark, Berth (2013), "The employer's perspective: employment of people with disabilities in wage subsidized employments" i *Scandinavian Journal of Disability Research*, vol. 16, no. 3, s. 249–26.

Hessmark, Lars-Göran m.fl., *Socialförsäkringsbalken* (15 maj 2024, JUNO).

Högsta förvaltningsdomstolen, HFD 2011 ref. 63 I–III.

Högsta förvaltningsdomstolen, HFD 2019 ref. 48.

Hultkrantz, Lars (2016) "Intellectuellt funktionshindrades etablering på arbetsmarknaden – kommunerna kan göra mycket mer", *Ekonomisk debatt*, nr 7, 2016, årgång 44.

IFAU (2017), *Den svenska arbetsmarknaden och dess utmaningar*, rapport 2017:5.

ISF (2017), *Aktivitetsersättning till trettio års ålder – vad händer sedan?* Rapport 2017:5.

ISF (2020), *Variationen inom aktivitetsersättningen*, rapport 2020:9.

ISF (2021), *Avslag på ansökan om aktivitetsersättning*, rapport 2021:2.

Luthra, Renee m.fl. (2018), "‘Just because one has attended a special class does not mean that one isn't capable’: the experiences of becoming and being not involved in traditional occupations for young adult people with intellectual disability" i *Nordic social work research* (2020) vol. 10, nr. 4.

Nationell överenskommelse för det förstärkta samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan 2024 – rehabiliteringssamverkan och möten för omställning (20240124).

Prop. 2000/01:96 *Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension.*

Prop. 2007/08:136 *En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete.*

Prop. 2016/17:1 utg.omr. 10 *Budgetpropositionen 2017 – Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning.*

Prop. 2016/17:188 *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.*

Prop. 2021/22:181 *Justerade åldersgränser i pensionssystemet och i kringliggande system.*

RiR 2015:7 *Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet?*

RiR 2023:14 *Samhalls samhällsuppdrag – styrning och organisation i behov av förändring.*

SCB (2019), *Att mäta funktionsnedsättning: en jämförelse av olika statistikkällor.*

SCB (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning.*

Skolverket (2023), "Behörigheten till gymnasieskolan stabil sedan förra året", pressmeddelande 28 september 2023.

SOU 1997:166 *Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet.*

SOU 1998:106 *Unga i ohälsöförsäkringen – Tid för aktivitet och utveckling.*

SOU 2008:102 *Brist på brådska – en översyn av aktivitetsersättning*

SOU 2008:66 *Arbetsförmåga? En översikt av bedömningsmetoder i Sverige och andra länder.*

SOU 2011:11 *Långtidsutredningen.*

SOU 2012:31 *Sänkta trösklar, högt i tak. Arbete, utveckling, trygghet.*

SOU 2018:21 *Flexibel rehabilitering.*

SOU 2021:69 *En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet.*

Statskontoret (2017), *En analys av processen och förutsättningarna för anställningar hos Samhall AB (2017:7).*

Taubner, H., Tideman, M., & Staland Nyman, C. (2021), "Employment Sustainability for People with Intellectual Disability: A Systematic Review." I: Journal of occupational rehabilitation.

Tideman, Magnus M, Nyman, C & Taubner, H. (2024), *Att få och behålla ett arbete: Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*, Forskarrapport 2024:2, Försäkringskassan